

**OPASTUSVIESTINTÄSUUNNITELMA
HÄMEEN LUONTOKESKUKSELLE
SEKÄ LIESJÄRVEN JA TORRON-
SUON KANSALLISPUISTOILLE**

Kirta Sorvari

Opinnäytetyö
Joulukuu 2012
Metsätalouden koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Metsätalouden koulutusohjelma

Työn ohjaaja Petri Keto-Tokoi
Työn tilaaja Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Hämeen luontokeskus

SORVARI, KIRTA:

Opastusviestintäsuunnitelma Hämeen luontokeskukselle sekä Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoille

Opinnäytetyö 70 sivua
Joulukuu 2012

Tällä työllä oli kaksi tavoitetta. Sen tarkoitus oli toimia nimensä mukaisesti opastusviestintäsuunnitelmana Hämeen luontokeskukselle ja sen ympäristölle sekä kokoavana opasteena Hämeen luontokeskuksessa toimiville kausioppaille. Työ oli tilaus Metsähallituksen Etelä-Suomen luontopalveluilta. Tätä opastusviestintäsuunnitelmaa rajasivat Metsähallituksen opastusviestinnän määritelmät sekä taloudelliset ja henkilökuntaan liittyvät resurssit.

Tutkimusmenetelminä käytettiin ympäristökasvatuskirjallisuuden sekä Metsähallituksen aikaisemmin ilmestyneiden opastusviestintäsuunnitelmien tarkastelua. Opastusviestintäsuunnitelma koottiin ympäristökasvatuksen pohjalta. Oleellinen osa työn toteuttamista oli yhteydenpito Metsähallituksen Etelä-Suomen luontopalveluiden henkilökunnan kanssa.

Työn tuloksena syntyi rajatulle alueelle sen ensimmäinen opastusviestintäsuunnitelma, jota voidaan käyttää tulevaisuudessa täydennyspohjana opastusviestintäsuunnitelmaa uusittaessa. Opastusviestintäsuunnitelmaan on koottu alueiden opastuksellinen nykytila, jokavuotiset toimet sekä kehitysehdotukset tuleviksi vuosiksi. Opastukselliseen nykytilaan sisällytettiin työn toinen tavoite: kausioppaille kohdistettu hyödyllinen tieto.

Työstä on poistettu salaisena pidettäviä tietoja.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in Forestry

Supervised by Petri Keto-Tokoi
Commissioned by Metsähallitus, Natural Heritage Services, Häme Visitor Centre

SORVARI, KIRTA:

The Plan of Guiding Communication for Häme Visitor Centre as well as Liesjärvi and Torronsuo National Parks

Bachelor's thesis 70 pages
December 2012

This final thesis had two goals. Its main purpose was to be a plan of guiding communication for Häme Visitor Centre and its surroundings as well as be guidance for seasonal guides in Visitor Centre. The thesis was ordered by Metsähallitus Southern Finland's Natural Heritage Service. The guiding communication of Metsähallitus as well as financial and staff resources were the guidelines of this thesis.

The research method used in thesis was observation of environmental education literature as well as earlier appeared plans of guiding communication. The whole plan of guiding communication was built over environmental education. An essential part of the realization was to be connect with Natural Heritage Services staff.

As a result of this thesis a plan of guiding communication was created for a restricted area. The plan was first one made to the area so it can be used as a base to a forthcoming guiding communication. The plan gathers contemporary state of guidance, annual acts and suggestions of development for limited years. The useful information for seasonal guides can be found from the part of contemporary state of guidance.

There has been taken off confidential information from this thesis.

Key words: The plan of guiding communication, environmental education, the natural heritage services

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	METSÄHALLITUKSEN LUONTOPALVELUT	8
3	METSÄHALLITUKSEN OPASTUSVIESTINTÄ.....	9
	3.1 Opastusviestinnän kolme tasoa.....	10
	3.2 Opastusviestinnän perusviestit.....	12
	3.3 Ympäristökasvatus	12
	3.4 Opastusviestintäsuunnitelma	16
	3.5 Luontomatkailu	17
4	HÄMEEN LUONTOKESKUS OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA	18
	4.1 Kohderyhmät	21
	4.2 Tärkeimmät viestit ja sisällöt.....	24
	4.3 Sisääntulojen opasteet	24
	4.4 Ruostejärven virkistysalueen luontopolut ja maksulliset opastukset.....	25
	4.5 Asiakaspalvelu	30
	4.6 Näyttelyt ja AV-esitykset	31
	4.7 Tapahtumat	34
5	LIESJÄRVEN KANSALLISPUISTO OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA.....	36
	5.1 Kohderyhmät	39
	5.2 Tärkeimmät viestit ja sisällöt.....	39
	5.3 Sisääntulojen opasteet	40
	5.4 Kohde- ja maasto-opasteet.....	40
	5.5 Retkeilyn ohjaus ja opastus	43
	5.6 Reitit ja luontopolut.....	46
6	KORTENIEMEN PERINNETILA OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA.....	47
	6.1 Kohderyhmät	48
	6.2 Sisääntulojen opasteet	49
	6.3 Reitit ja luontopolut.....	49
	6.4 Retkeilyn ohjaus ja opastus	50
	6.5 Asiakaspalvelu ja valmiit opastukset	50
	6.6 Tapahtumat	51
7	TORRONSUON KANSALLISPUISTO OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA.....	52
	7.1 Kohderyhmät	55
	7.2 Tärkeimmät viestit ja sisällöt.....	56

7.3 Kohde- ja maasto-opasteet.....	56
7.4 Retkeilyn ohjaus ja opastus	57
7.5 Reitit ja ladut.....	58
8 TIEDOTTAMINEN JA MEDIAMAINONTA	60
9 VIESTINNÄN VÄLINEET JA NIIDEN KEHITTÄMISTARPEET SUOJELUALUEIDEN JA LUONTOKESKUKSEN ULKOPUOLELLA	62
9.1 Luontoon.fi	62
9.2 Sosiaalinen media	63
9.3 Esitteet.....	63
9.4 Kartat.....	64
9.5 Julkaisut.....	64
9.6 Yhteistyökumppanit ja mediat opastusviestinnässä.....	65
10 POHDINTA	67
LÄHTEET	68

1 JOHDANTO

”Jos ihmiskunta haluaa selvitä hengissä, meidän ajattelutapamme tulee muuttua olennaisella tavalla.”

Albert Einstein

Sukupolvi sukupolvelta näytämme olevan irtaantumassa luonnosta. On katoamassa ymmärrys siitä, että luonto on osa ihmiskuntaa ja ihmiskunta osa sitä. Saatamme käyttää luontoa omiin tarkoituksiimme miettimättä aina jalanjälkeä, jonka siihen tällöin jätämme. Maapallolla on kuitenkin rajalliset määrät luonnonvaroja tarpeisiimme. Ilman hyvinvoivaa ympäristöä myös meidän mahdollisuutemme täyttää perustarpeemme heikenevät. Ympäristökasvatuksen tarkoitus on opettaa keinoja luonnonvarojen kestävämpään käyttöön. Tällöin luonnonvaroja riittäisi myös tuleville sukupolville nautittavaksi ja ihasteltavaksi.

Ympäristökasvatus tulee olemaan tulevaisuudessa mahdollisesti yksi tärkeimmistä keinoista jakaa tietoutta kestävämmistä elämäntavoista. Tiedon opetusta tärkeämpää kuitenkin on, että ympäristökasvatus pyrkii vaikuttamaan ihmisten käytökseen. Asenteiden muutos ja sukupolvien kasvaminen kestävä kehityksen aatteisiin mahdollistaa elämän säilymisen niin kehitys kuin teollisuusmaissakin. Opastusviestintä on väylä, jonka kautta valtion liikelaitos Metsähallitus hoitaa ympäristökasvattajan rooliaan. Tämän vuoksi tässä opastusviestintäsuunnitelmassa punaisena lankana kulkevat ympäristökasvatukselliset seikat.

Tämä opastusviestintäsuunnitelma on alueellisesti rajattu Hämeeseen. Suunnitelma on koottu Hämeen luontokeskuksen lisäksi sen lähimpien kahden kansallispuiston, Liesjärven ja Torronsuon, ympärille. Liesjärven kansallispuiston eteläosassa sijaitsee Korteniemen perinnetila, joka on käsitelty irrallisena osuutena. Hämeen luontokeskukselle tai kyseisille alueille ei ole aikaisemmin tehty opastusviestintäsuunnitelmaa. Luontokeskukselta ja kansallispuistoilta puuttuivat siis aikaisemmin selkeät määrittelyt muun muassa kohderyhmistä ja alueiden pääviesteistä.

Hämeen luontokeskuksessa vaihtuvat kausioppaat toimivat oleellisena apuna luontokeskuksen sesonkiaikoina. He aloittavat kiireisimpänä aikana ja näin ollen perehdytys jää helposti vaillinaiseksi. Pääasiallisesti kausioppaat perehtyvätkin Hämeen luontokeskuksen vastaamiin alueisiin asiakaspalvelupisteessä olevan materiaalin ja Luontoon.fi:n avulla. Tämän työn yksi tarkoitus olikin koota monessa lähteessä sijaitseva oleellinen tieto yksiin kansiin helpottamaan perehtymistä.

2 METSÄHALLITUKSEN LUONTOPALVELUT

Metsähallitus on valtion liikelaitos, joka hallinnoi valtion maa- ja vesialueita. Tärkein tuloja tuottava liiketoiminta on metsätalous. Tuotto saadaan hakkauttamalla ja hoitamalla Metsähallituksen omistamia metsiä. Metsähallituksen eri toiminnot on jaettu kahteen eri tulosalueeseen, liiketaloustoimintaan ja julkisiin hallintotehtäviin. Julkisia hallintotehtäviä hoitaa luontopalvelut-yksikkö ja niitä rahoitetaan valtion budjettivaroilla. Julkisia hallintotehtäviä eli yhteiskunnallisia tehtäviä ovat luonnonsuojelu- ja retkeilyalueiden hoito, eräasiat, metsäpuiden siementen hankinta ja varastointi sekä valtion mailla tapahtuvan virkistyskäytön ja luonnonsuojelun edistäminen. Ministeriöt antavat osalle hallintotehtävistä vuosittaiset tulostavoitteet. (Metsähallitus 2011a, 6; Metsähallitus 2011b, 12.)

Metsähallituksen luontopalveluiden tehtävänä on hoitaa kansallispuistoja sekä muita luonnonsuojelu-, erämaa- ja retkeilyalueita, suojella lajeja ja luontotyyppejä sekä tuottaa kalastus-, metsästys- ja retkeilypalveluita. Näihin tehtäviin sisältyy sen kolme ydinviestiä:

- 1) lupaus hoitaa vastuullisesti Suomen upeinta luontoa
- 2) tuoda luontoelämykset ja -kokemukset kaikkien ulottuville
- 3) takaus, että ainutlaatuinen luonto tuottaa terveyttä, tuloja ja työpaikkoja

Yksinkertaistettuna luontopalvelut tarjoaa virkistäytymistä ja oppimista samalla suojelun luonnon monimuotoisuutta sekä kulttuuriarvoja. Luonnossa viihtymistä ja liikkumista luontopalvelut ohjaa reittien ja rakenteiden avulla. Alueiden toimijoiden kanssa tehdään sekä kotimaista että kansainvälistä yhteistyötä pyrkimyksenä yhdistää kestävä kehitys ja luontomatkailu. (Metsähallitus 2007, 4; Metsähallitus 2011a, 6–7; Metsähallitus 2011b, 5.)

3 METSÄHALLITUKSEN OPASTUSVIESTINTÄ

Opastusviestinnän avulla pyritään kiinnittämään ihmisten, varsinkin luonnosta erkaantuneiden, huomio ympäristöön ja sen oleellisuuteen jokapäiväisessä elämässämme. Olemme osa luontoa emmekä vain sivustaseuraajia.

Metsähallituksen luontopalvelut toteuttaa ympäristökasvatustehtävänsä opastusviestinnän kautta. Opastusviestinnän avulla kävijöitä ohjataan käyttäytymään luonnossa vastuullisesti, luontoa säästävästi ja kestävän kehityksen mukaisesti sekä liikkumaan huomioiden muut liikkujat luonnossa. Samalla opastusviestintä pyrkii antamaan heille tarkoituksen mukaista tietoa. Käyttämällä Metsähallituksen tarjoamaa opastusviestintää retkeilijöiden toivotaan ymmärtävän vuorovaikutus ihmisen ja häntä ympäröivän ympäristön välillä ja näin ollen luonnon- ja kulttuuriperinnönsuojelun merkitys. Nimenomaan ymmärryksen kautta retkeilijät saavat aineksia muuttaa omia elämäntapojaan kestävimiksi. Metsähallituksen opastusviestintä on siis tärkeä osa niin luonnonsuojelutyötä kuin alueiden erilaisia luontopalveluitakin. Opastusviestintätehtävä tulee esille muun muassa seuraavien lakien kautta. (Metsähallitus 2007, 3.)

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)

16§ Sivistykselliset oikeudet

”Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.”

20§ Vastuu ympäristöstä

”Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.”

Laki Metsähallituksesta (20.12.2004/1378)

6§ Julkiset hallintotehtävät

”Metsähallituksen julkisia hallintotehtäviä ovat:

3) luonto- ja retkeilypalvelujen tuottaminen;”

Opastusviestinnällä pyritään luomaan kokonaisuuksia, jotka herättävät kuulijan tai lukijan mielenkiinnon syvällisemmän tiedon etsintään. Opastusviestintä herättää henkiin luonto- ja perintökohteet luoden tarinan, johon retkeilijä voi eläytyä. Parhaimmillaan retkeilijä omaksuu suojelulle myönteisiä arvoja, käyttäytymistä ja asenteita käyttäessään kaikkia aistejaan kiireettömästi havainnoidessaan. (Metsähallitus 2007, 5–6.)

Opastusviestinnän viestit kuvastavat huolenpitoa maapallosta. Viestit pyrkivät luomaan kävijöille ihailevan ja huolehtivan luontosuhteen herättäen samalla heitä ajattelemaan omia toimintatapojaan. Opastusviestinnällä, joka antaa kävijälle kokemuksia ja havaintoja, on todennäköisempää saada kävijä pohtimaan suhdettaan luontoon. Metsähallituksen (2007, 12) opastusviestinnän oppaan mukaan ihmisen on omaksuttava nöyryä ja pyyteetön asenne sekä asetettava luonto etusijalle kokeakseen aidon luonnon.

Hyvässä opastusviestinnässä on tavoitteita ja sen viestit ja rakenne ovat selkeitä. Samalla se hyödyntää erilaisia opastusmenetelmiä, jotka aktivoivat ja motivoivat opastusviestinnän kohdetta. Opastusviestinnän ei kuulu olla tylsää, vaan kävijää houkutellaan käyttämään kaikkia aistejaan vastaanottaessaan tietoa. Näin herätellään kävijän uteliaisuutta, mielenkiintoa ja seikkailumieltä. Edellä olevissa seikoissa on kuitenkin huomioitava kohderyhmät. Tuotetaanko tietoa esimerkiksi aikuisille vai lapsille? (Metsähallitus 2007, 7.)

3.1 Opastusviestinnän kolme tasoa

Opastusviestintä jakautuu kolmeen eri tasoon syventävän tiedon perusteella.

1) Opastusviestinnän tulee aina tarjota vähintään hyvä ja turvallinen perustieto. Perustieto luo selkeän kokonaisuuden eikä ole ristiriidassa keskenään (Metsähallitus 2007, 7).

Perustiedontaso on opastusviestinnäntaso, joka koskee jokaista aluetta. Perustiedon avulla jokainen retkeilijä voi liikkua turvallisesti sekä huomioida kestävyiden periaat-

teet. Perustiedoilla, kuten kartoilla, varmistetaan kohteiden saavutettavuus. Tarkoitus on luoda sekä fyysinen että tiedollinen tunne turvallisuudesta retkeilijälle. Huhdan (2009, 34) tekemässä kävijätutkimuksessa todettiin, että kansallispuistot ovatkin alkaneet saada ihmisten mielissä palvelupisteen kriteerit. Kävijät olettavat perustietojen, reittien ja merkintöjen, olevan kunnossa. Tiedon odotetaan olevan ajantasaista, selkeää ja turvallista. (Metsähallitus 2007, 6.)

Perustietoa tarjotaan muun muassa sääolosuhteista, tarvittavista varusteista, havaituista eläimistä, alueen ekologisista arvoista, reiteistä, palvelurakenteista ja niiden soveltuvuudesta sekä muista liikkumisen mahdollisuuksista alueella. Tärkeimpiä tiedon jakamiskanavia ovat maaston opastetaulut, Luontoon.fi sekä asiakasneuvonta sähköpostitse, puhelimitse tai asiakaspalvelupisteissä. Jo perustasolla Metsähallituksen on mahdollisuus tehdä yhteistyötä matkailuyritysten ja kuntien neuvontapalveluiden kanssa sekä muita julkaisuja ja verkkosivuja tuottavien tahojen kanssa. (Metsähallitus 2007, 6, 10.)

2) Perustietoa syvempää opastusviestintää tarjoaa herättelevä taso. Sen tarkoitus on luoda tarinoita ympäristön ja kohteiden ympärille (Metsähallitus 2007, 6).

Herättelevä opastus on opastusviestinnän taso, joka tarjoaa laajempaa tietoa kohteesta tai alueesta. Se luo tarinoita, joihin eläytyä. Herättelevän opastuksen on tarkoitus syventää omakohtaista luontosuhdetta ja edistää suojelulle myönteisen ajatusmaailman ja käyttäytymisen omaksumista. Alueiden herättelevää opastusta saadaan syvennettyä tekemällä yhteistyötä sertifioitujen oppaiden, ohjelmapalveluyritysten sekä muiden tahojen infopisteiden kanssa. Metsähallituksessa herättelevää opastusta tarjotaan tapahtumien, luontopolkujen, näyttelyiden ja AV-esitysten muodossa. (Metsähallitus 2007, 6, 10.)

3) Syventävä opastus on näistä ylin taso. Sen avulla pyritään antamaan voimakkain vaikutus kävijään (Metsähallitus 2007, 6.)

Varhaiskasvatusryhmille, koululaisille, opiskelijoille, järjestöille ja muille oppimaan tulleille ryhmille tarjotaan syventävää opastusta, jonka tavoitteena on kestävien käyttäytymismallien omaksuminen. Syventäviä palveluita Metsähallitus tuottaa itsenäisesti, mutta myös yhdessä esimerkiksi erilaisten ympäristötahojen, sertifioitujen oppaiden ja yhteistyöyritysten kanssa. Syventävä opastus auttaa arvostamaan luontoa sekä ymmär-

tämään luonnon- ja kulttuuriperinnön merkitystä ja oman käyttäytymisen vaikutusta niihin. Opastus kertoo keskeisistä ekologisista käsitteistä ja pyrkii kytkemään nämä kävijöiden arkeen. (Metsähallitus 2007, 6, 10.)

Opastusviestintään sisältyy erikseen myös matkailuyrittäjille, opettajille ja varhaiskasvattajille tarjottavaa perehdytystä, jolla pyritään varmistamaan jatkuva vuorovaikutus kohderyhmien kanssa, alueiden kestävä matkailukäyttö ja kestävien periaatteiden noudattaminen luontomatkailussa. Vuorovaikutuksen avulla saadaan aikaiseksi paikkansa-pitävän ympäristötiedon toistoa. (Metsähallitus 2007, 6, 10.)

3.2 Opastusviestinnän perusviestit

Opastusviestintä sisältää viisi perusviestiä, joista muokataan aluekohtaiset viestit kunkin alueen opastusviestintää suunniteltaessa. Perusviestejä ei siis käytetä tällaisenaan, vaan aluetasolla viestit valitaan resurssien, kävijäprofiilin, tavoitteiden ja alueen luonteen mukaisesti.

- ”1. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen varmistaa luonnon sopeutumiskyvyn myös tulevaisuudessa.
2. Omaleimaisia ja monimuotoisia kulttuuriympäristöjä ja historiallisia kohteita hoitamalla vaalitaan kulttuuriperintöämme.
3. Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen edellyttää kulutustapojen muuttamista.
4. Luonnossa liikkuminen virkistää, vahvistaa terveyttä ja lisää hyvinvointia.
5. Jokainen on vastuussa luonnonsuojelualueiden viihtyvyydestä ja luonnonarvojen säilymisestä.”

(Metsähallitus 2007, 8.)

3.3 Ympäristökasvatus

Metsähallituksen opastusviestintä perustuu ympäristökasvatukseen. Ympäristökasvatuksen avulla pyritään mahdollistamaan luonnon kestävä käyttö ja luonnonsuojelu muuttamalla ihmisten arvoja ja siten vähentämällä aineellista kulutusta (Metsähallitus 2007,

12). Ympäristökasvatuksen tärkein tarkoitus on auttaa ja kannustaa ihmistä tarkastelemaan itseään ja omaa luontosuhdettaan sekä tiedostamaan mikä vaikutus omalla käyttäytymisellä on luontoon. Tällaisen tiedostamisen pitäisi olla läpi elämän kulkeva prosessi. (Ojanen & Rikkinen 1995, 12–13.) Ympäristökasvatuksella pyritään kestävä kehityksen yleistymiseen ja kestävien elämäntapojen omaksumiseen. Tällöin ihmiset tyydyttävät perustarpeensa vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia samaan. (Jääskeläinen & Nykänen 1994, 28.)

Ympäristökasvatus käsitteenä on monitieteinen kokonaisuus ja käsitteistö on osin vaikiintumatonta. Eri tahot mieltävät pääkäsitteen ja käsittehierarkiat eri tavoin. Keskeisinä elementteinä jo 1970-luvulta asti voidaan kuitenkin pitää kolmea erilaista suuntausta. Positivistinen traditio (education about the environment) ymmärtää ympäristökasvatuksen olevan asioiden opettamista. Tietoa yksinkertaisesti siirretään eteenpäin asiantuntijalta vasta-alkajalle. Esimerkiksi dosentti Markku Käpylä painottaa kuitenkin, että tällainen malli ei toimi käytännössä (Jääskeläinen ym. 1994, 15). Suhdetta ja myötätuntoa luontoon ei voida luoda opettamalla. Tulkinnallinen paradigma (education in or through the environment) käsittää ympäristökasvatuksessa luontoa käytettävän kasvatuksen välineenä. Ympäristöä tarkastellaan, mutta myös opiskellaan aktiivisin menetelmin, jolloin ympäristöön saadaan omakohtainen kosketus. Kriittinen paradigma (education for the environment) näkee ympäristökasvatuksen hätähuutona luonnon ja ihmisen puolesta taloudellista hyötykäyttöä vastaan. (Ojanen ym. 1995, 13; Metsähallitus 2007, 13.)

Harold Hungerfordin ja Trudi Volkin kehittämässä mallissa (1990) ekologinen tietämys ja ymmärrys sekä ympäristöherkkyys yhdessä takaavat ensisijaisen lähtökohdan, jotta ihmisen käyttäytyminen muuttuisi ympäristövastuullisemmaksi. Merkittävin näistä kolmesta muutoksen aikaansaamiseksi on ympäristöherkkyys eli empaattinen suhtautuminen luontoon ja tuleviin sukupolviin. Ympäristöherkkyiden syntyyn vaikuttavat kaksi edellä mainittua: ekologinen perustietämys ja kokemukset (kuvio 1). Muun muassa lapsuudessa koetut luontokokemukset ovat merkittäviä kokemuksia, jotka vaikuttavat ympäristökäyttäytymiseen ja ympäristöherkkyteen aikuisena. (Käpylä & Wahlström 1994, 57; Cantell 2004, 62; Metsähallitus 2007, 14.)

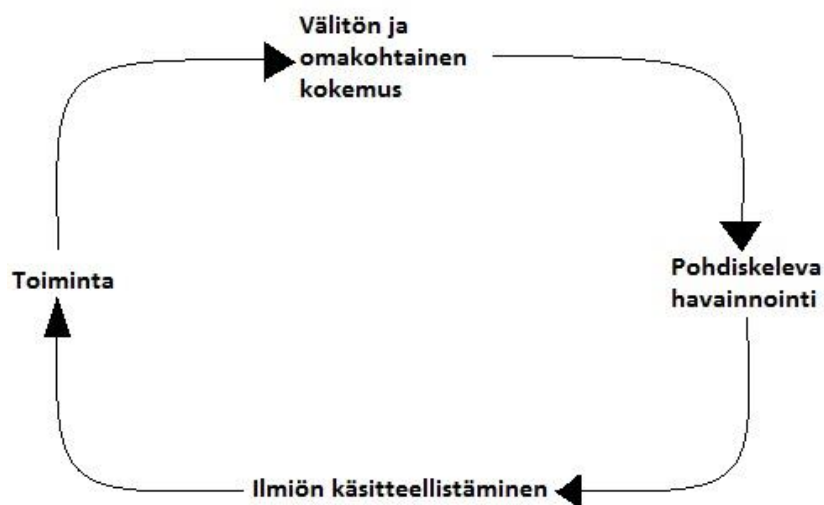

KUVIO 1. Tietojen, asenteiden ja arvojen, herkkyyden ja toiminnan väliset yhteydet (Käpylä ym. 1994, 54).

Cantellin (2004, 116) mukaan ympäristöherkkyyden löytäminen, sekä ylläpitäminen, luon pohjan ympäristökasvatukselle. Käpylän (1994, 14) mukaan herkkyyys taas ei yksin muuta käyttäytymistä, mutta se on oleellinen lähtökohtatavoite. Jotta vastuullinen käytös saadaan lisääntymään, pitää ihmisen kohdata ympäristöongelmia, saada erilaisia luontokokemuksia ja kiintyä luontoon (Cantell 2004, 62). Ympäristöongelmien kohtaaminen kasvattaa kykyä arvioida kriittisesti omaa kulttuuria, johon Käpylän (1994, 7) mukaan ympäristökasvatuksella tähdätään.

Kouluissa eri tiedonalueet on eritelty tiukasti tietoaineisiin, tunneaineisiin ja taitoaineisiin. Kuitenkin tehokkaassa oppimisessa oppija käyttää näitä kaikkia aloja samanaikaisesti (Käpylä 1994, 9). Parhaimmillaan ympäristökasvatusta ei ole eristetty muista opinaloista, vaan se läpäisee kaikkia oppiaineita eri muodoissa: niin maantiedettä, biologiaa kuin yhteiskuntaoppiakin. Kuitenkaan pelkkä luokkahuoneissa opiskelu ei anna täydellistä kuvaa luontomme monimuotoisuudesta. Vain aito kosketus luontoon ja sen hiljaisuudessa kokeminen vahvistaa sidettä luonnon ja ihmisen välillä. Kansallispuistot ja mahdollisesti niihin kuuluva opastus ovatkin kouluille loistavia tilaisuuksia käyttää asiantuntijuutta. Oleellisinta kuitenkin on lapsen mahdollisuus päästä luonnon hiljaisuuteen. Sellainen paikka saattaa sijaita hyvinkin lähellä koulua. Ympäristökasvatuksessa opettajan ja oppaan on tärkeintä itse uskoa ympäristökasvatukseen ja sen keinoihin, jotta kasvatus tapahtuisi luovalla ja aidolla tavalla.

On tärkeää, että muuttaessaan ja muuttuessaan ihminen huomaa vaikuttavansa ja toimintansa olevan merkityksellistä. Kokemuksellinen oppimisen lopputuloksena on uusi tulkinta. Sosiaalipsykologian professori David A. Kolb kehitti vuonna 1984 kaavion (kuvio 2), jossa kokemuksellista oppimista käsitellään oppimiskehänä. Oppimiskehässä yhteyksissä toisiinsa ovat välitön ja omakohtainen kokemus, pohdiskeleva havainnointi, ilmiön käsitteellistäminen ja toiminta. (Sugarman 1985; Cantell 2004, 62; Ojanen ym. 1995, 100.) Kehässä ilmenee toivottava reaktio jokaisesta koetusta kokemuksesta.

KUVIO 2. Kokemuksellisen oppimisen malli (Sugarman 1985).

Kasvattavat kokemukset tekevät ihmisen kehittymisen ja eettisen kasvun mahdolliseksi. Osallistuessaan, eri aisteja käyttäen, ihminen saa onnistuneita osallistumiskokemuksia, jotka ovat voimaannuttavia. Kokiessaan voimaantumista ihminen uskoo muutokseen ja sen mahdollisuuteen, omaan mahdollisuuteensa vaikuttaa. Vaikuttamisen tunne on oleellinen sillä kokiessaan olevansa voimaton, ihminen voi tuntea ympäristöongelmat ylivoimaisiksi eikä silloin koe halua yrittää korjata niitä. Nimenomaan lasten kanssa on hyvä tukea heidän pystyvyyden tunnettaan ja välttää syyllisyyden tunteen herättämistä ympäristöasioista. (Ojanen ym. 1995, 83, 100; Cantell 2004, 62.)

Faktojen opettamista tärkeämpää ympäristökasvatuksessa on aikaansaada tietoisuutta omasta maailmankuvasta, oikeuksista, vastuusta, moraalista ja vuorovaikutuksesta muihin ihmisiin ja etenkin maapalloon. Käpylä (1994, 10) toteaa, että keskeisimpänä tavoitteena ympäristökasvatuksessa olisikin moraalinen ja vastuullinen ihminen. Van Matren (1998, 47) mukaan ympäristökasvatus, joka antaa vain tietoa, mutta ei kehoita ihmistä muuttamaan elämäntapojaan, on luonnontiedettä eikä ympäristökasvatusta.

3.4 Opastusviestintäsuunnitelma

Tukeaksemme kasvatusta kohti ympäristöä kunnioittavaa suuntaa ja kehittäksemme omakohtaisten kokemusten saatavuutta, tarvitaan strukturoitu opastusviestintäsuunnitelma. Opastusviestintäsuunnitelma on toimenpidesuunnitelma, jonka avulla ohjataan opastusviestinnän suunnittelua siten, että opastusviestintä on laadukasta, taloudellista ja tuottavaa. (Metsähallitus 2008, 3–4.)

Opastusviestintäsuunnitelma tehdään erilaisille aluekokonaisuuksille aina tarpeen mukaan huomioiden kyseisen alueen sijainti, luonne, suojelun tavoitteet sekä opastusten kysyntä. Opastusviestinnässä on otettava huomioon samalla alueen mahdollisuudet ja rajoitukset. Opastusviestintäsuunnitelma on yksi tapa selventää millaisia viestejä alueesta halutaan kertoa. (Metsähallitus 2007, 3; Metsähallitus 2008, 3–4.)

Tämä opastusviestintäsuunnitelma on toimintasuunnitelma, jossa linjataan Hämeen luontokeskuksen, Ruostejärven virkistysalueen, Liesjärven ja Torrnsuon kansallispuiston sekä Korteniemen perinnetilan toimenpide-ehdotukset sekä linjaukset suunnittelu- vuosille 2013–2019. Näiden linjausten avulla pyritään saavuttamaan opastusviestinnälle asetetut tavoitteet. Tavoitteiden linjausten ja toimenpide-ehdotusten avulla pyritään luomaan yhteisymmärrystä ja yhteisiä toimintamalleja Metsähallituksen, alueiden, yritysten, koulujen ja muiden sidosryhmien välillä. (Metsähallitus 2007, 3; Metsähallitus 2008, 3–4.)

3.5 Luontomatkailu

Luontomatkailun lisääntyessä ja kulutuksen kasvaessa on huomioon otettava myös luonnon herkkyys ja luonnontilaisuuden turvaaminen. Ihminen jättää oman jälkensä liikkueessaan ja voi vahingoittaa luonnon omaa kiertokulkua. Luonnonsuojelu luontomatkailussa hoidetaan opastuksen keinoin. Luontopalvelua ohjataan opastuksen keinoin siten, että haitat luonnolle jäävät vähäisiksi.

Luontomatkailun on tarkoitus tuottaa luontoon ja sen monipuolisuuteen liittyviä kokemuksia. Samalla matkailu on yksi monimuotoisen luonnon tärkeimpiä kestävästä käytöstä. Matkailu ja luonnon virkistyskäyttö kuitenkin aina myös muokkaavat luontoa, varsinkin kansallispuistoissa, jotka ovat vetovoimaisia matkailukohteita. Kulumisen estämiseksi ja biologisen eheyden ylläpitämiseksi matkailua ja virkistyskäyttöä on rajoitettava erilaisilla ohjauskeinoilla, kuten opastuksella. Opastusviestintä toimii oleellisena keinona ohjaukseen. (Ojanen ym. 1995, 112; Saarinen, Jortikka & Virtanen 2000, 49–51, 112.)

Luontomatkailun tarkoitus on, että ihminen kokee kunnioittaen luonnon ilman muita tarkoituksia. Kokemukset ovat vain vierailuja, jotka eivät jätä jälkeensä mitään luontoon eivätkä muokkaa sitä. Vierailun päätyttyä luonnon tapahtumat jatkuvat ennallaan (Ojanen ym. 1995, 112). Tästä syystä Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoissa noudatetaan esimerkiksi roskatonta retkeilyä.

4 HÄMEEN LUONTOKESKUS OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA

Hämeen luontokeskus sijaitsee Ruostejärven rannalla Tammelan kunnassa, Hämeen järviylängöllä, Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen läheisyydessä (kuva 1). Näin ollen se toimii kyseisten kansallispuistojen neuvontapisteinä. Hämeen luontokeskus toimii myös matkailutietopisteinä lähikunnista ja antaa tietoa Hämeen järviylängöstä, Hämeen Ilvesreitistä, Päijänteen kansallispuistosta, Evon retkeilyalueesta, Aulangon ja Komion luonnonsuojelualueista, Nuuksion, Sipoonkorven ja Itäisen Suomenlahden kansallispuistoista, sekä Laajalahden ja Espoonlahden luonnonsuojelualueista. Luontokeskus Haltian avautuessa toukokuussa 2013 alueiden rajausta tarkastellaan uudelleen. Ainakin Nuuksion ja Sipoonkorven kansallispuistojen tiedonanto tulee siirtymään sinne (Mäkinen 2012c). Hämeen luontokeskus on perustettu yhteistyössä lähikuntien (Tammela, Forssa, Jokioinen, Loppi, Humppila ja Ypäjä), Metsähallituksen ja Hämeen liiton kanssa. Lähikunnat osallistuvat yhdessä Metsähallituksen kanssa luontokeskuksen ylläpitoon. (Huhta 2009, 7–8.)

KUVA 1. Hämeen luontokeskuksen, Torronsuon ja Liesjärven kansallispuistojen sijainti kartalla. (Hämeen luontokeskus 2012.)

Ruostejärven virkistysalue, jossa Hämeen luontokeskus sijaitsee, on Härkätien varrella. Lähimmillään julkisilla linja-autoilla pääsee puolentoista kilometrin päähän luontokeskuksesta. Suomen suurimpiin kaupunkeihin, Helsinkiin, Turkuun ja Tampereeseen on kuhunkin noin 100 kilometrin etäisyys. Pääosa luontokeskuksen kävijöistä tuleekin Huhdan (2009) vuonna 2006–2007 tekemän kävijätutkimuksen mukaan Kanta-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen alueelta.

Hämeen luontokeskuksesta pääsee Hämeen Ilvesreittiä pitkin kävellen Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoihin. Molempien kansallispuistojen ja luontokeskuksen välillä kävelymatkaa on noin viisi kilometriä. Lisäksi luontokeskuksesta pääsee Hämeen Ilvesreittiä pitkin kulkemaan niin Eerikkilän urheiluopistoon kuin Saaren kansanpuistoonkin.

Liikuntaesteiset pääsevät autolla huoltotietä pitkin Hämeen luontokeskukselle. Vakituihin näyttely ja toinen vaihtuvista näyttelyistä on kierrettävissä pyörätuolilla. Avustajan kanssa on mahdollista kulkea Ruostejärven uimarannalle luontokeskuksesta sekä pysäköintialueelta. Avustajaa tarvitaan myös Hämeen luontokeskuksen pihalta lähtevällä Lapiniemenpolulla, joka on osittain liikuntaesteisen kuljettavissa. Kuljettavuudesta on olemassa tiukat määritelmät.

Hämeen luontokeskus tarjoaa kolmen tason opastusviestintää. Perustietoa on tarjolla teksteinä ja karttoina. Lisäksi asiakaspalvelupisteen neuvojat antavat perustietoa puhe- ja kirjallisenä, sähköpostitse sekä paikanpäällä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Herättelevää opastusta tarjotaan näyttelyiden, AV-esitysten, luontopolkujen ja tapahtumien muodossa. Joitakin AV-esityksiä on mahdollista katsoa myös ruotsiksi ja englanniksi. Syventävää opastusta annetaan ryhmille opastusten kautta niin näyttelyissä kuin luontopoluilla luontokeskuksen läheisyydessä sijaitsevassa metsässä ja rannalla. Luontokeskuksessa on lapsille suunnattu askarteluhuone, joka toimii samalla myös luontoaiheisena kirjastona ja asiakaspääte-huoneena. Tarjolla on kaiken tasoista herättelevää kirjallisuutta. Huoneesta löytyy myös luonto ja retkeily -aiheisten kirjojen lisäksi lähikuntien sanomalehtiä, Suomen luonto -lehti sekä Aarre-lehti.

Tikkasen (2011) vuonna 2010 tekemän Liesjärven kansallispuiston kävijätutkimuksen mukaan 86 % vastanneista määritteli luontokeskuksen palvelut sopiviksi eli ne vastasi-

vat kävijöiden tarpeisiin. Mäenpään (2010, 29–30) tekemässä Torronsuon kansallispuiston kävijätutkimuksessa vastanneista 38 % vastasi Hämeen luontokeskusta koskeneeseen kysymykseen. 66 % vastanneista piti luontokeskuksen palveluita vähintään hyvinä ja 93 % piti palveluiden määrää sopivana. Kuitenkin ennako-odotuksia mitattaessa luontokeskus vastasi heikoiten kävijöiden odotuksia (Tikkanen 2011, 32). Tikkasen (2011, 32) tekemässä kävijätutkimuksessa kuusi prosenttia koki, että käynti vastasi odotuksia erittäin huonosti ja Mäenpään (2010, 31) tekemässä kävijätutkimuksessa samaa mieltä oli noin 10 %. Kummassakaan kävijätutkimuksessa ei selvinnyt olivatko vastaajien ennako-odotukset täyttyneet negatiivisesti vai positiivisesti. Kävijätutkimuksista saatua tietoa on otettava huomioon tulevaisuudessa, kun suunnitellaan Hämeen luontokeskuksen opastusviestintää. Mistä kävijät ovat saaneet ennakkokäsityksensä luontokeskuksesta ja mitä voidaan tehdä, että käyntikokemus saadaan vastaamaan ennako-odotuksia?

Vuosina 2006–2007 Anne Huhta teki asiakastutkimuksen Hämeen luontokeskuksessa. Luontokeskuksella tullaan tekemään kävijätutkimus viiden vuoden välein. Seuraavalle, vuoden 2013, tutkimukselle ei ole vielä valittu tekijää. Säännöllisesti tehdyt tutkimukset ovat edellytys opastuksen, neuvonnan sekä luonto-opetuksen ja -matkailun onnistuneessa kehittämisessä. Hämeen luontokeskuksen oleellisimpia ja tärkeimpiä keinoja saada palautetta on jokavuotinen jatkuvan palautteen keruu. Palautelomakkeet ovat suomeksi, englanniksi sekä ruotsiksi. Erikseen saadut ympäristöön ja rakenteiden laatuun liittyvät palautteet tallennetaan Metsähallituksen järjestelmään. (Huhta 2009, 9; Metsähallitus 2009a, 57, 59; Jylhäkangas 2012a; Mäkinen 2012a.)

Niin Hämeen luontokeskuksen kuin Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojenkin kävijämääriin vaikuttaa kunkin vuoden sääolosuhteet. Hämeen luontokeskuksessa suosituimmat kuukaudet ovat toukokuu ja heinäkuu. Toukokuussa on ryhmien sesonkiaikaa ja heinäkuussa luontokeskukseen poikkeaa moni Ruostejärven rannalla kävijä. Syyskuun kävijämäärä on ollut viime vuosina nousujohteinen ja se on kohonnutkin touko- ja heinäkuun rinnalle sesonkikuukaudeksi. Myös talvikuukausina, jolloin luontokeskus on kiinni, luontokeskuksessa otetaan vastaan ryhmänä kymmenistä muutamiin satoihin ihmistä.

Vuoden 2009 Liesjärven hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään, että vuonna 2015 Hämeen luontokeskuksen kävijöiden määrällinen tavoite olisi 20 000 (Metsähallitus 2009a, 53). Tällä hetkellä kävijämäärä on stabiloitunut vuodesta 2000, jolloin luontokeskus avattiin (taulukko 1). Hoito- ja käyttösuunnitelman jälkeen tavoitetta on realisoitu aikaisemmasta määrästä 18 000:en (Jylhänkangas 2012b). Keinoja sen nostamiseen on silti mietittävä, jotta tavoite saavutettaisiin. Tapahtumien määrissä esimerkiksi ollaan jo maksimimäärissä nykyisillä resursseilla, joten mahdollisesti voidaan lisätä niiden näkyvyyttä määrän sijaan, jotta saadaan uusia kävijöitä. Hankkimalla uusia yhteistyökumppaneita ja järjestämällä tapahtumia näiden kanssa voidaan tavoittaa muiden lähiyrittäjien asiakkaita. Uudella tai osaksi uusitulla vakituksella näyttelyllä saataisiin vanhojakin kävijöitä vierailemaan luontokeskuksessa. Uudet opastukset ja niiden markkinointi uusille kohderyhmille toisi mahdollisesti myös uusia kävijöitä.

TAULUKKO 1. Kävijämäärä Hämeen luontokeskuksessa vuosina 2007–2011 (Kävijämäärät kansallispuistoissa 2012)

Vuosi	2007	2008	2009	2010	2011
Kävijämäärä	19 400	16 300	17 400	14 500	16 300

4.1 Kohderyhmät

Kohderyhmät ovat olennainen asia, kun suunnitellaan luontokeskuksen tai kansallispuiston opastusviestintää. On tiedettävä millaisia kävijöitä alueella käy ja millaisiin kävijöihin markkinointi halutaan kohdistaa. Kohdistamalla oikein säästetään resursseja ja aikaa. Kortenien perinnetilan, Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen kohderyhmät ovat tulleet ajatustasolla ja toiminnassa kohderyhmät tulivat esille, mutta pääkohderyhmiä enempää ei varsinaisesti paperille ollut määritelty.

Hämeen luontokeskus oli ainoa, jolle tämän opastusviestintäsuunnitelman alueista oli aikaisemmin määritelty kohderyhmät. Ryhmiin oli päädytty tilastotietojen perusteella luontokeskuksen vuoden 2005 markkinointisuunnitelmassa (Jylhänkangas 2005, 4–5). Tähän opastusviestintäsuunnitelmaan kehiteltiin laajemmat kohderyhmät, joihin kaksi markkinointisuunnitelman kohderyhmistä on selvästi sisällytetty. Alakoululaiset ympä-

ristökasvatusryhmään ja eläkeläiset suomalaisiin matkailijoihin. Markkinointisuunnitelman kolmas kohderyhmä, yritykset, voidaan joko katsoa omaksi ryhmäkseen tai osaksi ympäristökasvatusryhmää. Tämä riippuu siitä mitä palveluita Hämeen luontokeskus pyrkii markkinoimaan yrityksille tulevaisuudessa. Jatkossa tullaan ainakin panostamaan auditorion vuokraukseen kokous- ja TYKY-ryhmille.

Ympäristökasvatusryhmät

Hämeen luontokeskus on erikoistunut nimenomaan varhaiskasvatus- ja perusopetusikäisiin lapsiin syventävän tason opastuksissaan. Lapset ovat siis pääkohderyhmänä. Vuonna 2011 yli 80 % opastetuista ryhmistä olikin lapsia (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a). Huhdan (2009, 10) tekemän asiakastutkimuksen mukaan luontokeskuksella käyneistä ryhmistä vuonna 2006 lapsiryhmiä oli 30 % ja vuonna 2007 niitä oli 48 %. Ryhmien määrät ovat olleet nousussa onnistuneen markkinoinnin kohdistamisen ansiosta (Jylhänkangas 2012c).

Loppukevästä ja alkusyksystä on kiireisin sesonki koululaisten tehdessä luokkaretkiä. Kesäisin opastusta järjestetään Eerikkilän urheiluopiston ja Tammelan kunnan leiriläisille. Lähikuntien kouluille ja päiväkodeille lähetetään kirjeitse sekä sähköpostissa mainoskirjeet Hämeen luontokeskuksella järjestettävistä opastuksista syksyisin ja keväisin. Näin saadaan mainostettua luontokeskuksen tarjontaa tärkeälle kohderyhmälle. Viimeisin uusi keino tavoitella ympäristökasvatuskohderyhmää on jalkautuminen Hämeen luontokeskukselta. Henkilökunta on kiertänyt lähialueiden esikouluissa tehden ympäristökasvatuksen keinoin luontokeskusta ja kansallispuistoa tutuksi. Tätä tapaa tullaan jatkamaan ja mahdollisesti markkinoimaan tulevaisuudessakin resurssien puitteissa.

Hämeen luontokeskuksen ympäristökasvatus-roolia tullaan jatkossa vahvistamaan uusilla opastuksilla ja kohderyhmillä. Ympäristökasvatuskohderyhmään sisältyvät kävijät ovat siis tärkein kohderyhmä, kun kävijämäärää pyritään kasvattamaan.

Päiväretkeilijät

Hämeen luontokeskus sijaitsee hyvällä paikalla Liesjärven ja Torronsuon kansallispuiston välissä. Saapuessa autolla Liesjärven kansallispuistoon on helppo poiketa myös

Hämeen luontokeskuksessa. Useat päiväretkeilijät käyttävätkin Hämeen luontokeskusta aloituspisteenä matkalla Liesjärven kansallispuistoon. Tulevaisuudessa Hämeen luontokeskuksen ja Korteniemen perinnetilan sidettä voitaisiin tiivistää entisestään, jotta perinnetilalla vierailevat saataisiin useammin käymään myös luontokeskuksessa.

Torransuon kansallispuistossa retkeilevät poikkeavat harvemmin samalla luontokeskuksessa. Tämä johtuu pääosin luontokeskuksen sijainnista. Retkeily Torransuolla on painottunut sen länsiosaan, josta autolla kertyy matkaa noin 20 km luontokeskukseen. Luontokeskuksesta pääsee Ilvesreittiä pitkin Torransuon itäosan rengasreitille, mutta sillä ja suosituimmalla länsiosan rengasreitillä ei ole polkuyhteyttä.

Kotimaiset matkailijat

Matkailijoista kohderyhmänä ovat erityisesti perheet. Suurin osa Hämeen luontokeskuksen tapahtumista suunnataan perheille. Tapahtumia markkinoidaan aktiivisesti, jotta tavoitettaisiin lähialueiden asukkaat. Härkätie on yksi Suomen merkittävimmistä historiallisista teistä ja sillä liikkuu esimerkiksi kesäisin paljon moottoripyöräilijöitä. Hämeen luontokeskus mainostaa tienvarrella kylteillä eri tapahtumista, joilla pyritään saamaan ohi ajavia poikkeamaan. Luontokeskuksessa sijaitseva kahvio on hyvä palvelulisiä luontokeskuksen matkailijoille kohdistettuun palvelutarjontaan.

Kotimaiset matkailijat -kohderyhmään kuuluvat myös ryhminä tai yksittäin saapuvat eläkeläiset. Hämeen luontokeskukselta löytyy heille kohdistettua herättelevän tason opastusviestintää AV-näytöksistä ja pysyvästä näyttelystä. Uusimmasta, aikuisille kohdistetusta, Pylkkäsen polulla -opastuksesta tullaan muokkaamaan eläkeläisryhmille sopiva versio tulevaisuudessa.

Huhdan (2009,9) asiakastutkimuksessa arvioidaan ulkomaalaisten osuuden Hämeen luontokeskuksen kävijöistä olevan vuosittain noin 3 %. Määrän pienuuden vuoksi ulkomaalaiset eivät kuulu Hämeen luontokeskuksen kohderyhmiin. Satunnaisesti heitä tulee kuitenkin ryhminä eri matkanjärjestäjien kautta. Tällä hetkellä venäläinen turismi vaikuttaa olevan kasvussa Kanta-Hämeen alueella. Hämeen luontokeskuksessa on heikosti tarjolla minkään tasoista opastusviestintää venäläisryhmille. Tähän opastusviestintä-

täsuunnitelmaan on koottu joitakin keinoja tarjota opastusviestintää myös tälle ryhmälle.

4.2 Tärkeimmät viestit ja sisällöt

Alueiden tärkeimpien pääviestien on tarkoitus pohjautua Metsähallituksen opastusviestinnän viiteen pääviestiin. Alueet, joille on määritelty pääviestit, tulisi käyttää niitä kaikkien tasojen opastusviestinnässään. Viesteissä ilmaistaan kullekin alueelle sopivia arvoja tai erityispiirteitä. Esimerkiksi viestit voivat liittyä retkeilyyn kyseisellä alueella, kulttuuriperintöön, luonnon monimuotoisuuteen, kohderyhmiin tai jonkin eläimen tai kasvin suojeluun, jota esiintyy juuri kyseisellä alueella. Yleensä näitä viestejä valitaan eri aihealueilta kolme. Hämeen luontokeskukselle tai Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoille ei ole aikaisemmin valikoitu pääviestejä. Pääviestit ja niiden pohjakirjallisuus tullaan määrittelemään lähitulevaisuudessa erikseen Hämeen luontokeskukselle, Korteniemen perinnetilalle ja Liesjärven sekä Torronsuon kansallispuistoille.

4.3 Sisääntulojen opasteet

Hämeen luontokeskukselle johtaa puinen katos, josta löytyy perustietoa tarjoavia opastetauluja Hämeen luontokeskuksesta, Hämeen Järviylängöstä, Ruostejärven virkistysalueesta sekä Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoista. Lisäksi katokselta löytyvät kartat Hämeen järviylängöstä sekä Hämeen Ilvesreitistä. Nämä opastetaulut tarjoavat kaikki perustason opastusviestintää Hämeen luontokeskuksesta sekä sitä ympäröivästä alueesta Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoihin. Opastaulut ja kartat ovat hyvässä kunnossa, joten rakenteiden vuoksi niitä ei ole tarve uusida. Liesjärven kansallispuistoon on liitetty uusi alue tänä vuonna, joten kartta tarvitsee uusimista. Torronsuon kansallispuiston itäosassa on uusi reitti, jota ei myöskään näy nykyisessä kartassa.

Ruostejärven uimarannalla ja Hämeen luontokeskuksella on yhteinen pääpysäköintialue Härkätien varrella. Huhdan (2009, 20) tutkimuksen mukaan 74 % kävijöistä saapuukin luontokeskukseen henkilöautolla. Virallinen 350 metrin pituinen polkureitti luontokeskukselle jatkuu pysäköintialueelta läpi puisen katoksen polkua pitkin. Luontokeskukselle

le pääsee myös autolla lyhyempää huoltotietä pitkin. Tämä reitti on kuitenkin ohjeistettu pysäköintialueella työntekijöiden, hätäapuneuvojen ja liikuntaesteisten kulkemiseen. Luontokeskus onkin saanut palautetta, että pysäköintialueelta tarvittaisiin selkeämpi ohjeistus luontokeskukselle. Huhdan tutkimuksessa (2009, 24) vastanneita 65 % löysi helposti perille, mutta 3 %:a antoi huonoimman mahdollisen arvosanan opasteille ja perille löytämiselle.

Hämeen luontokeskuksen pysäköintialueen kylttejä on tulevaisuudessa tarkoitus uusia resurssien puitteissa. Pysäköintialueella olevassa Hämeen luontokeskus -kyltin Metsähallituksen vanha majava-logo liimataan piiloon. Opastuskatoksen opastuskyltit uusitaan, yhteistyökuntien vaakunat asetetaan näkyville ja polulle pysäköintialueelta luontokeskukseen pystytetään ohjaava kyltti. Opastuskatoksen ulkoseinään rakennetaan iso Hämeen luontokeskus 350 m -kyltti. Tällä pyritään helpottamaan luontokeskukselle löytämistä. Lisäksi luontokeskuksen seinälle, henkilökunnan pysäköintialueen puolelle, tulee Hämeen luontokeskus -kyltti. Näille tauluille ja kylteille on jo olemassa suunnitelma, joten ne pyritään rakentamaan mahdollisimman pian. (Jylhänkangas 2012b; Mäkinen 2012b.)

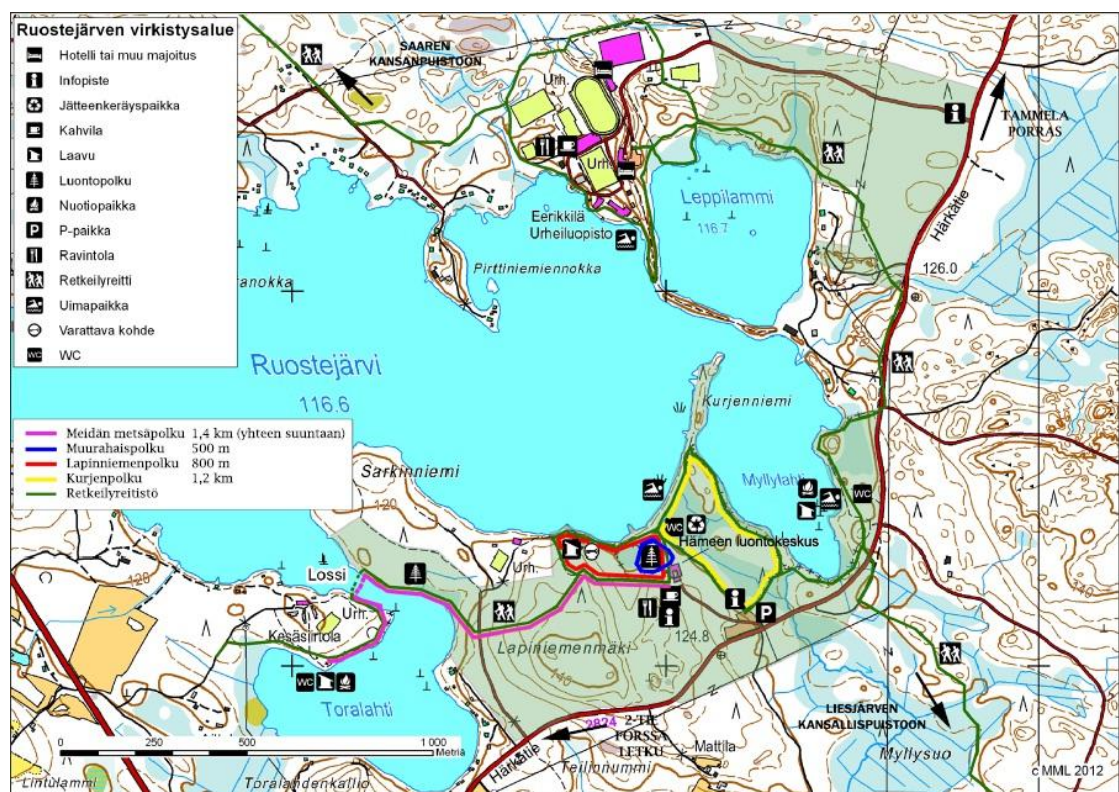
4.4 Ruostejärven virkistysalueen luontopolut ja maksulliset opastukset

Luontokeskuksen pihapiiristä lähtee kaksi luontopolkua, Muurahaispolku ja Meidän metsä -polku, joiden varrelta löytyy kunkin polun aiheeseen liittyviä suomenkielisiä opastuskylttejä. Opastuskyltit tarjoavat herättelevän tason opastusta. Lisäksi pihapiiristä alkaa kaksi rengasreittiä, Kurjenpolku ja Lapiniemenpolku. Lapiniemenpolun kyltit vaihdetaan kaksi kertaa vuodessa. Kesäisin taulut ovat luontokeskuksen kesäteemaan sopivia ja talven kyltit vaihdetaan Karhu nukkuu -tapahtumaan sopiviksi.. Lapiniemenpolun varrella sijaitsee myös varattava laavu ja nuotiopaikka. Laavu on varattavissa ryhmille, mutta yksittäiskävijöille se on vapaasti käytössä.

Luontopolkuja voidaan kiertää itsenäisesti ja esimerkiksi Meidän metsä -polulle ja Muurahaispolulle on mahdollista saada tehtävämoniste täytettäväksi. Meidän metsä -polun monisteissa on huomioitu eri ikäluokkien oppimiskyky ja sitä saa erilaisina versioina 7., 8. ja 9. luokille. Muurahaispolun monisteesta on olemassa vain yksi versio.

Monisteiden avulla ympäristökasvatuksesta saadaan syvällisempää. Aistimisen ja näkemisen lisäksi tekemällä, lapsi saadaan havainnoimaan ympäristöönsä tarkemmin. Muistojäljestä saadaan tällöin pysyvämpi. Tällä hetkellä monisteet ovat jääneet sivuosaan Hämeen luontokeskuksen neuvonnassa. Ne ovat kuitenkin kätevä keino syventää lasten ja aikuisten yhteistä luontokokemusta ja siksi niitä olisikin hyvä ottaa enemmän käyttöön. Monisteiden lisäämisessä on kuitenkin huomioitava ympäristökasvatuksellinen viesti paperin käytöstä. Jos monisteiden täyttö on hyödyllistä ympäristökasvatuksen ja ekologian opetuksen näkökulmasta, niiden käyttö on kannattavaa. Monisteet olisi joka tapauksessa aika käydä läpi ja uudistaa, koska esimerkiksi Muurahaispolun monisteversio on jo ollut sama kymmenisen vuotta.

Muurahaispolkua ja Lapiniemenpolkua käytetään lasten maksullisissa opastuksissa. Syntymäpäiväopastuksissa ja Pylkkäsen polulla -opastuksessa käytetään Kurjenpolkua, jonka varrelta ei löydy opastetauluja. Luontokeskukselta lähtee myös Eerikkilän urheilupuistolle polku, jonka varrella on laavu tulentekopaikkoineen. Ruostejärven virkistysalueesta (kuva 2) ja sen laavuista sekä kuivakäymälöistä huolehtii Ruostejärven hoitokunta.

KUVA 2. Ruostejärven virkistysalueen luontopolut (Hämeen luontokeskus 2012)

Muurahaispolun opastuskyltit on kunnostettu vuonna 2012, joten niiden tilanne on hyvä. Tällä hetkellä eri kieliversioita ei ole, herättelevää tietoa löytyy kylteistä vain suomeksi. Tulevaisuudessa kylttejä uusittaessa voitaisiin toiseksi kielivaihtoehdoksi miettiä englantia.

Luontokeskuksessa järjestetään maksullisia opastuksia aikuisille ja alakouluikäisille lapsille suomeksi, englanniksi ja ruotsiksi. Varhaiskasvatusryhmille opastukset ovat ilmaisia. Opastukset ovat osa Metsähallituksen opastusviestinnän syventävää tasoa. Lisäksi asiakasneuvojilta saa pyydettyä 15 minuutin ilmaisen perustietoa tarjoavan esityksen luontokeskuksesta sekä Torronsuon ja Liesjärven kansallispuistoista.

Vuonna 2011 Hämeen luontokeskuksessa kävi yhteensä 244 ryhmää ja henkilöitä näissä ryhmissä oli yhteensä noin 7000. Ryhmissä ihmisiä saattaa olla kahdeksasta yli neljäänkymmeneen. Ryhmät jakaantuivat lähes tasan opastettuihin ja opastamattomiin ryhmiin. Opastetuista ryhmistä 19 % oli aikuisryhmiä, 36 % oli päiväkotiryhmiä ja 45 % koululaisryhmiä. Opastettuja henkilöitä oli noin 4300. Opastamattomista ryhmistä 81 % oli aikuisryhmiä, 7 % oli päiväkotiryhmiä ja 12 % koululaisryhmiä. Lapsiryhmät ovat siis lähes aina opastettuja. (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a.)

Alakouluikäisille lapsille tarkoitettuja opastuksia on kahdeksan, joista yhden pitopaikka on Torronsuon kansallispuisto ja loppujen Hämeen luontokeskus tai sen ympäristö. Alle kouluikäisille sopivia opastuksia löytyy kahdeksan, jotka kaikki toteutetaan luontokeskuksessa ja sen alueella. Lisäksi tarjottavana on kolme erilaista maksullista syntymäpäiväopastusta 6–10 -vuotiaille. Opastuksissa käytetään hyväksi Ruostejärven virkistysaluetta, luontokeskuksen auditoriota, AV-esityksiä sekä Kurjen huuto -näyttelyä. Opastuksia vetävät vakituinen henkilökunta ja kausioppaat. Kausioppaita perehdytetään keväisin järjestettävässä kausiopaskoulutuksessa, mutta tärkein perehdytys tapahtuu seuraamalla vakituisen henkilökunnan opastuksia sekä opiskelemalla opastusrunkojen käsikirjoituksia ja syventävää materiaalia.

Hämeen luontokeskuksen tärkein kohderyhmä on lapset ja lapsiperheet. Osana tälle kohderyhmälle kohdistettua opastusviestintää ovat neljä eläinhahmoa: Lyyli Liitorava, Jalo Jänis, Otso Karhu ja uusimpana Inka Ilves. Hahmoja käytetään resurssien

rajoissa, eli henkilökunnan määrä huomioiden, mukana erilaisissa tapahtumissa. Kaksi Hämeen luontokeskuksen vakituisista tapahtumista pohjautuu Otso-hahmoon: luontokeskuksen avajaiset ja sulkeminen. Opastuksissa käytettävät asut ovat ympäristökasvatuksellisesti tärkeitä. Niillä saadaan helpommin herätettyä lasten kiinnostus ja saadaan aikaiseksi voimakkaampi muistijälki. Roolihahmot tarjoavat erilaista elämystä lapsille kuin mitä Hämeen luontokeskuksen asiakasneuvojan opastus tarjoaisi.

Tarkemmin Hämeen luontokeskuksen opastukset voidaan jakaa alle kouluikäisille tarkoitettuihin ja alakouluikäisille. Aivan pienimmille, 2-3 -vuotiaille, on oma sisällä tapahtuva opastuksensa. Siinä Jalo Jänis johdattaa lapset läpi Kurjen huuto -näyttelyn ikäryhmälle soveltuvien leikkien ja laulujen avulla. Varhaiskasvatusryhmille tarkoitettuista opastuksista neljässä käytetään eläinroolihaamoja osana opastuksen ideaa ja yhdessä opastus tapahtuu Mielikki Metsänemännän vetämänä. Varsinkin Mielikki-opastuksessa käytetään seikkailun ja kokeilun kautta oppimista. Pääasiassa ei ole vain ympäristökasvatus vaan myös muut kasvatukselliset seikat kuten yhteistyön kehittäminen lasten välillä.

Alakouluikäisten opastuksissa Hämeen luontokeskuksen roolihaamoja ei käytetä. Alakoululaisten opastukset tukevat koulujen opintosuunnitelmia, joten niiden tarkoitus on hieman eri kuin alle kouluikäisten opastusten. Ympäristökasvatuksen lisäksi ne tukevat koulussa opittua. Esimerkiksi Vesitutkimuksessa ja Kääpäohjelmassa tutkiminen korostuu enemmän kuin leikkiminen. Muokattuina näitä kahta opastusta olisi mahdollista käyttää myös yläkouluikäisillä. Tällä hetkellä Hämeen luontokeskuksen opastuksista kahta (Meidän metsä -polku ja Kurjen huuto -opastus) sovelletaan yläkouluikäisille.

Osa opastuksista on muokattavissa eri ikäryhmille soveltuviksi. Ympäristökasvatuksen keinot opastuksissa vaihtelevatkin eri-ikäisillä lapsilla Hämeen luontokeskuksen opastuksissa. Nuorimmilla käytetään leikkiä pääasiallisena keinona ja vähän vanhemmille yritetään luoda seikkailun tunnetta muun muassa erilaisten tarinoiden avulla. Tärkeintä on luoda muistijälki luonnosta ja saada syntymään suhde kävijän ja luonnon välille. Suhteen syntymisen kautta tavoitellaan kestävämpien elämäntapojen omaksumista.

Luontokeskuksessa huomattiin olevan tarvetta myös aikuisryhmille kohdistuvaan opastukseen ja tähän tarpeeseen valmistui Katri Leikolan (2011) opinnäytetyönä toteutettu

Pylkkäsen polulla -opastus. Opastuksessa opas toimii roolihahmon, Veikko Huovisen kirjan *Havukka-ahon ajattelijan* päähahmon, korpifilosofi Konsta Pylkkäsen kautta. Opastus otettiin kokeilukäyttöön ensimmäisen kerran vuonna 2011 ja tällä hetkellä se on vielä kehitysvaiheessa. Tarkoituksena olisi mainostaa opastusta eläkeläisille ja yritysten TYKY-päiville sopivaksi. Muokattuna se sopisi myös yläkouluikäisille. (Mäkinen 2012b.)

Hämeen luontokeskus tarjoaa useampaa opastusvaihtoehtoa alakoululaisille, mutta erityisoppilaille tarjontaa ei kuitenkaan ole. Jos tulevaisuudessa koetaan tarvetta tälle, voidaan eniten potentiaalia omaavaa opastusta (Mielikki metsänemäntä-opastus) muokata asiantuntija-avulla sopimaan myös erityislasten tarpeisiin. Uusimpana opastuksena kehitettiin vuonna 2012 oma opastus aivan pienimmille lapsille. (Mäkinen 2012a.) Tälle huomattiin olevan tarvetta, koska osa alle kouluikäisistä saattaa istua vielä rattaissa ja näille aikaisemmin käytettyjen opastusten kaikki leikit eivät sopineet. Joka vuosi pyritään kehittämään jotain uutta opastusta, jotta niissä on vaihtelevuutta. Muun muassa vuonna 2012 kehitettiin uusi taide ja luontoliikunta -teeman mukainen pilottiopastus nimenomaan kesäleiriläisryhmille. Jatkossa pyrittäisiin, että kesäleiriläisille olisi oman opastusohjelma, usein nämä kun ovat saattaneet jo käydä muissa Hämeen luontokeskuksen opastuksissa koulunsa kanssa.

Hämeen luontokeskuksessa on keskitytty markkinoinnissa varhaiskasvatus- ja alakoulu-ryhmiin. Olennaisin keino tavoittaa myös potentiaalisia yläkouluja on kohdistaa markkinointia heihin. Näin avarrettaisiin mahdollisuutta käyttää lähellä sijaitsevaa tärkeää suoaluetta esimerkiksi osana opetusta. Resurssien mukaan voitaisiin tarjota suolla myös opastuspalveluita, jolloin vierailusta saadaan kouluille houkuttelevampi.

Tavoitteena on koululaisryhmien opastuksien hajautusta jo toukokuuta edeltävälle ajalle: maaliskuu-huhtikuulle. Tällöin voitaisiin tehdä yhteistyötä yläkoulujen kanssa, kun kouluilla on biologian tunneilla opintosuunnitelmassa metsät ja suot -osio. Osaksi opetusta otettaisiin käynti Torrnsuon kansallispuistossa tai/ja Hämeen luontokeskuksessa. Luontokeskus ja koulu voisivat olla yhteyksissä ennen ja jälkeen opastuksen muun muassa ennakotehtävillä, jotta vältettäisiin, että käynnistä luontokeskuksella tulisi luokkatretkimäinen. Pyrittäisiin siis luomaan silta Metsähallituksen ja koulujen välille, jolloin

koulut ottaisivat osaksi jokavuotista suoekologian opiskelua käynnin Hämeen luontokeskuksessa ja Torronsuon kansallispuistossa. (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a.)

Tällä hetkellä tällainen suhde on jo syntynyt Espoolaiseen yläkouluun. Koulun yhdeksäsluokkalaiset ovat käyttäneet kansallispuistoa hyväksi opetuksessa suo-jaksolla jo kymmenisen vuotta (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a).

Tämän hetkisten opastusten rakenteet olisi hyvä tarkistaa ympäristökasvatuksen näkökulmasta. Lähes kaikkia opastuksia on muokattu alkuperäisestä rungosta, jolloin on voitu helposti hukata ympäristökasvatuksen punainen lanka: muutoksen aikaansaaminen ihmisten käyttäytymisessä kestävämpään suuntaan. Osana tarkistusta päätettäisiin kuinka vahvasti ja millä keinoilla missäkin opastuksessa pyritään edistämään ympäristökasvatuksen tavoitteita. Olennaisinta tätä on miettiä alakouluikäisten ja varsinkin mahdollisissa tulevilla yläkouluikäisten opastuksissa. Varhaiskasvatusikäisille suunnattu ympäristökasvatus voi olla mukautetumpaa lasten ikäryhmän vuoksi. Lähivuosina on tarkoitus käydä läpi Hämeen luontokeskuksen opastukset (Mäkinen 2012c). Tuolloin edellä mainittuihin seikkoihin tulisi kiinnittää huomiota.

4.5 Asiakaspalvelu

Hämeen luontokeskus antaa ohjausta ja opastusta Metsähallituksen hallinnoimista alueista Hämeessä. Ohjausta annetaan sekä asiakaspalvelutiskillä että sähköpostitse ja puhelimitse. Telttailualueet Lopen leirintäalueella, Korteniemen savusaunan lämmitys, vuokrakämpät Hyypiö ja Peukaloinen sekä opastukset Korteniemen perinnetilalla ja luontokeskuksessa ovat varattavissa asiakaspalvelupisteestä. Pisteestä voi myös ostaa ulkoilukarttoja, luonto- ja retkeilyaiheisia kirjoja sekä muuta luontoon liittyvää, kuten eläinaiheisia pehmoleluja. Asiakaspalvelupisteessä henkilökunnalla on saatavilla tietoa sen vastaamista alueista myös paperisina versioina siltä varalta, että nettiyhteys ei toimi tai hidastelee. Lisäksi tärkeä apuväline on sisäinen yhteystietoluettelo, johon on selvennetty alueittain henkilöt, joilta voi kysyä tietystä alueesta tai aiheesta. Tietokansiota ja yhteystietoluetteloa päivitetään tarvittaessa.

Helmikuusta kesäkuuhun Hämeen luontokeskus on avoinna tiistaista sunnuntaihin, kesäkuusta elokuuhun joka päivä ja elokuusta marraskuuhun tiistaista sunnuntaihin. Sydäntalvisin luontokeskus on kiinni, mutta ottaa silti ryhmiä vastaan ja vastaa kyselyihin sähköpostitse ja puhelimitse. Poikkeuksena aukioloajoissa ovat sen ulkopuolella järjestettävät tapahtumat. Aukioloajat tulevat näillä näkymin pysymään samanlaisina myös tulevaisuudessa.

4.6 Näyttelyt ja AV-esitykset

Luontokeskuksen sisällä sijaitsee herättelevän tason opastusviestintää antava vakituinen näyttely ”Kurjen huuto”. Vuonna 2000 rakennettu näyttely kertoo Etelä-Suomen keidassoiden elämästä eri vuodenaikoina. Suomen syvin suo, Torronsuo, on toiminut inspiraationa näyttelylle. Tietotaulut näyttelyssä ovat suomeksi ja englanniksi. Lisäksi luontokeskuksessa on tilaa kahdelle vaihtuvalle näyttelylle. Toinen näyttelytiloista on varattavassa auditoriossa, jossa on mahdollista katsoa ilmaiseksi erilaisia luontoon liittyviä AV-esityksiä. Toinen näyttely sijaitsee pysyvän näyttelyn kanssa samassa tilassa. Luontokeskukseen ja näyttelyihin on ilmainen sisäänpääsy.

Vaihtuvat näyttelyt tulevat lähinnä lähikuntien taiteilijoilta. Suurimmaksi osaksi taiteilijat itse tarjoavat niitä esille pantavaksi Hämeen luontokeskukseen, joten luontokeskuksen puolesta etsintä on vähäistä. Tällä hetkellä vuodessa on noin kymmenen kappaletta vaihtuvia näyttelyitä. Näytteilleasettajille tilat ovat ilmaiset. Vaihtuvista näyttelyistä yksi on jokavuotinen: Suomen Luonnonvalokuvaajien järjestämä ”Vuoden luontokuvat”-näyttely.

Vaihtuvien näyttelyiden avulla tehdään myös tärkeää yhteistyötä alakoulujen kanssa. Joka vuosi järjestetään vaihtuva näyttely syksyllä jonkin yhteistyökunnan koulun kanssa. Hämeen luontokeskuksesta käydään vierailemassa keväällä tai alkusyksystä lähikouluilla, joka tulevat pitämään vaihtuvan näyttelyn, kertoen yhteistyön ideasta. Koulut tuovat näytteille esimerkiksi kuvaamataidon-, käsityön- tai äidinkielen tunneilla taiteilemiaan teoksia. Näyttelystä saatetaan myös järjestää avajaistilaisuus, johon luokat opettajineen saapuvat. Näin Hämeen luontokeskusta tehdään tutuksi lähialueen lapsille ja vanhemmille. Tällainen yhteistyö on saanut kehuja kouluilta ja jatkossa toimintaa pyri-

tään jatkamaan. Yhteistyökouluja on tähän saakka kertynyt seitsemän vuoden ajalta, mutta kouluista ei ole koottu listaa vaan tiedot yhteistyöstä löytyvät hajanaisesti luontokeskukselta. (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a.) Uusia työntekijöitä varten olisi hyvä koota tieto samaan paikkaan.

Tämän hetkisillä resursseilla vaihtuvien näyttelyiden määrä on lähes maksimissaan. Tarvetta ei ole ainakaan lisätä niiden määrää. Ylipäätään tilanne on hyvä, sillä näyttelytiloja on varattu vuodelle 2014 asti. Pysyvän näyttelyn vaihtaminen 10–15 vuoden välein olisi ideaalia. Hämeen luontokeskuksen pysyvää näyttelyä ei olla kuitenkaan uusimassa lähitulevaisuudessa. Pieniä korjauksia ja näyttelyn piristyskiä kuitenkin tehdään aika ajoin resurssien puitteissa. (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a.)

Pääasiallisesti näyttelyiden tietotarjonta on suomeksi ja englanniksi. Kanta-Häme ei lukeudu Suomen kaksikielisiin kuntiin, joten tähän mennessä ei ole koettu tarvetta lisätä ruotsinkielistä aineistoa. Tällä hetkellä näyttää, että venäläiskävijät voisivat olla potentiaalinen nouseva vierailijaryhmä (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a). Tulevaisuudessa onkin siis mietittävä heidän huomioimistaan Hämeen luontokeskuksen kielitarjonnassa. Mahdollisesti venäjänkielinen AV-esitys helpottaisi väliaikaisesti puutetta kielitarjonnassa. Resurssien mukaan tulevaisuudessa voitaisiin harkita ainakin jonkinlaisen Kurjen huuto -näyttelyn eri osista kertovan tiivistelmän tekemistä venäjän kielellä.

Hämeen luontokeskuksella on tarjolla 17 eri herättelevää opastusviestintää tarjoavaa AV-esitystä. Joitakin esityksistä on myös mahdollista katsella englanniksi tai ruotsiksi. Tällä hetkellä AV-esityksiä alkaisi olla jo sen verran, että lisää ei ainakaan kannata hankkia poistamatta jotain vähiten katsotuista. Taulukko 2:ssa on hahmotelma esitysten jakamisesta aihealueittain, joka selkeyttäisi AV-esitysten listan tutkimista. Alle 7-vuotiaille lapsille ei ole monia sopivia esityksiä, joten sellaisen lisäys olisi tarpeen. Hämeen luontokeskus on vuokrannut aika ajoin esityksiä käyttöönsä, mutta tällainen on melko hankalaa muun muassa tekijänoikeuksien ja Teoston vuoksi (Mäkinen 2012b). Vuoden 2011 jälkeen luontokeskuksessa ei ole koettu tarpeelliseksi laskea AV-esitysten esitysmääriä. Esityslistalle tarpeen tullen lisätään tai poistetaan esityksiä.

TAULUKKO 2. Hämeen luontokeskuksen AV-esityksien määrät vuosina 2007–2010 (Hämeen luontokeskus 2012; Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a)

AV-ESITYS	2007	2008	2009	2010
ENNEN VANHAAN				
Maamiehen maisema (suomi)	15	4	4	11
Metsällä on vartijansa (suomi, englanti)	419	250	184	125
Muuttuva maaseutu (suomi)	29	23	11	11
LUONNONSUOJELU JA ENNALLISTAMINEN				
Ihmeellinen Itämeri (suomi, ruotsi, englanti)	12	6	7	8
Luonnon aarreaittoja (suomi)			0	10
Luonto palaa (suomi, ruotsi, englanti)	9	7	8	2
Työn ja eläinten maisema (suomi, ruotsi, englanti)	1	1	5	12
ELÄINAIHEISET				
Harmaahylje (suomi, ruotsi, englanti)	13	8	45	22
Kalasääski (suomi)	4	15	13	12
Karhu ja susi erämaassa (suomi, ruotsi) Otettu esityslistalle vuonna 2012				
Karhumaa (suomi, ruotsi) Otettu esityslistalle vuonna 2012				
Maidon tie (suomi)				23
SUOT				
Järvestä suoksi (suomi, ruotsi, englanti)	23	36	17	12
Kaksitoista kuukautta keidassuota (suomi)	50	29	8	1
Usvan valtakunta (suomi, englanti)	47	12	32	34
MUSIIKKIA JA MAISEMIA				
Suomen suloinen Suvi & Talven taika (suomi, englanti) Otettu esityslistalle vuonna 2012				

4.7 Tapahtumat

Hämeen luontokeskuksessa järjestetään erilaisia tapahtumia eri ikäluokille. Herättelevän tason opastusviestintää tarjoavien tapahtumien avulla on tarkoitus tavoittaa uusia kävijöitä sekä kannustaa perheitä viettämään vapaa-aikaansa luontokeskuksessa. Tapahtumien avulla tarjotaan luontokokemuksia ja erityisesti pyritään herättelemään mielenkiintoa luontoa kohtaa. Metsähallituksen järjestämät tapahtumat vaihtelevine aiheineen ovat tärkeä ympäristökasvatuskeino. Lisäksi ne vahvistavat siteitä lähialueiden yritysten ja yhdistysten kanssa. Ilman yhteistyökumppaneita Hämeen luontokeskuksella tuskin olisikaan näin monia tapahtumia tarjolla (Jylhänkangas 2012b). Nykyisillä resursseilla tapahtumia on maksimimäärä, mutta tulevaisuudessa niitä voidaan lisätä jos varoja löytyy (Jylhänkangas 2012b).

Hämeen luontokeskuksen avaa helmikuisin Karhu kääntää kylkeä -tapahtuma ja Karhu nukkuu -tapahtuma sulkee ovet marraskuussa. Luontokeskukselle on muodostunut perinteisiksi Metsähallituksen järjestämiksi tapahtumiksi näiden lisäksi myös Koko perheen retkipäivä, Lepakkoretki ja Sienipäivä. Metsähallituksen järjestämistä tapahtumista suurin osa on kohdistettu nimenomaan lapsiperheille. Tänä vuonna yhdessä Suomen Isovanhemmat ry:n kanssa ensimmäistä kertaa järjestetty Satupäivä oli menestys ja se jää toivottavasti tulevaisuudessakin Hämeen luontokeskuksen ohjelmistoon. Lisäksi kausittain järjestetään vaihtuvia tapahtumia, kuten vaihtuvien näyttelyiden avajaisia ja erilaisia luontoiltoja.

Hämeen luontokeskus tekee tapahtumissa myös yhteistyötä muiden tahojen kanssa ja antaa tilojaan käyttöön. Tällaisia tapahtumia ovat esimerkiksi yhteistyössä Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry:n kanssa järjestettävä Pöllöilta sekä Tammelan Karjalaseuran ja Eläkeliiton järjestämä Yhteislaulutilaisuus Hämeen luontokeskuksella. Härkätietyhdistys ry:n ja Tammelan vapaa-aikatoimi järjestivät vuonna 2012 Autosuunnistus Härkätiellä -tapahtuman, johon luontokeskus osallistui (Jylhänkangas 2012c). Niin Härkätietyhdistyksen kuin muidenkin yhdistysten ja järjestöjen kanssa Hämeen luontokeskus pyrkii jatkamaan ja lisäämään yhteistyötä.

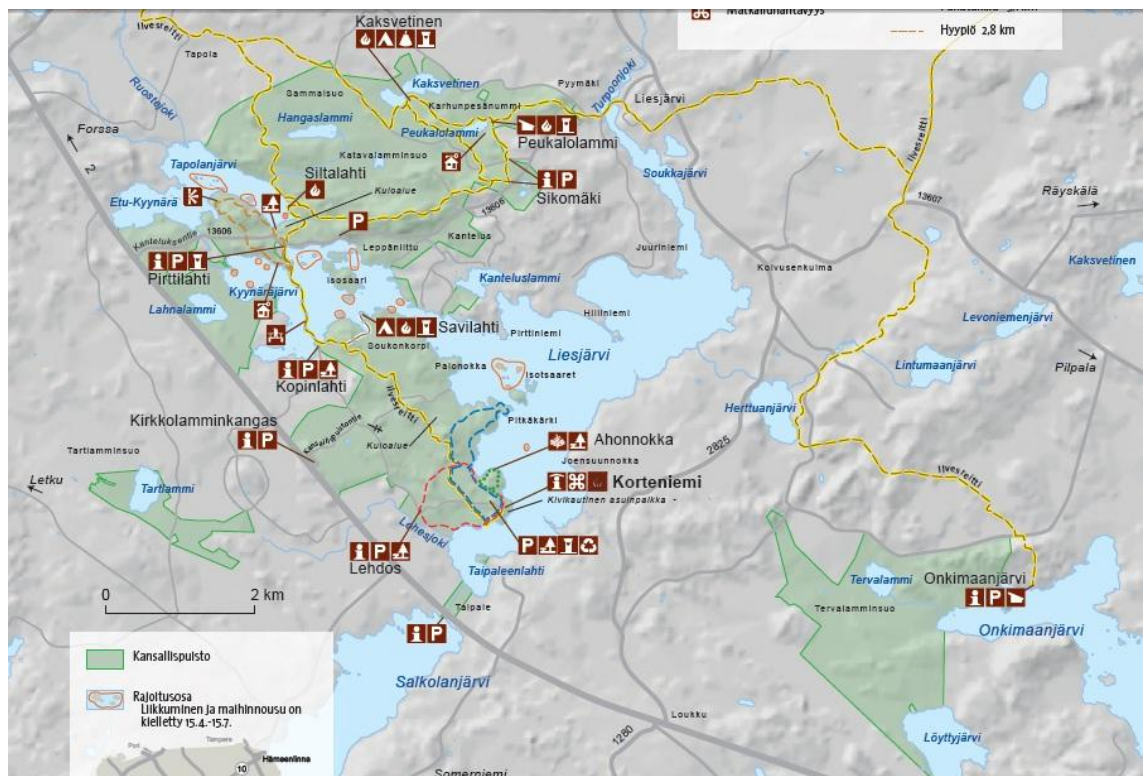
Heinäkuussa tärkeä osa Hämeen luontokeskuksen ympäristökasvatusta on kerran viikossa järjestettävä luontokerho Leppis 5–11 -vuotiaille. Luontokerho on suunnattu lähi-

alueiden lapsille. Satunnaisesti siihen osallistuu myös mökkeilijöiden lapset. Jos ikähaarukka on suuri ja lapsia riittävästi, jaetaan heidät kahteen ryhmään. Opetuksen aihe vaihtuu aina vuosittain Hämeen luontokeskuksella vaihtuvan kesäteeman mukaan. Luontokerhon suunnittelun sekä pidon hoitavat pääosin kausioppaat. Ensimmäisellä kerralla kerhon yleensä vetää asiakasneuvoja, jotta kausityöntekijöille ymmärtävät kerhon kulun ja idean. Luontokerho koostuu luonto-opetuksesta sekä luontoaiheisista leikeistä ja askarteluista. Lapsi pyritään saamaan käyttämään kaikkia aistejaan kokeillessaan ja tehdessään. Tiedon jakaminen ei ole tärkein osa luontokerhoa, vaan toiminnallinen tekeminen. Lapselle pyritään saamaan aikaiseksi onnistumisen tunnetta toimiessaan luonnossa ja sen kautta.

Luontokerhoa aiotaan jatkossakin järjestää heinäkuisin samanmuotoisena. Tulevaisuudessa voitaisiin harkita Leppiksen kehittämistä. Markkinointia voitaisiin laajentaa, jotta saataisiin enemmän kerholaisia, kerhokertoja voitaisiin lisätä ja ympäristökasvatukseen suunnitteluun voitaisiin panostaa. Tällä hetkellä kerhon suunnitteluun menee kaikki aika mitä näillä resursseilla on mahdollista.

5 LIESJÄRVEN KANSALLISPUISTO OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA

Liesjärven kansallispuisto sijaitsee Hämeen järviylängöllä Tammelan, Karkkilan ja Someron kunnissa. Kansallispuisto sijoittuu valtatie 2:n varrelle Forssan ja Karkkilan väliin. Puisto on jakaantunut kymmeneen erilliseen manneralueeseen sekä noin 40 saareen. Suurimpina alueina ovat Liesjärvi, Onkimaanjärvi ja Tartlammi (kuva 3). Virkistyskäyttö sijoittuu pääasiassa Liesjärven alueeseen. Kansallispuistossa on rajoitettu liikumista muutamissa saarissa sekä Tervalaminsuolla pesimäkauden (15.4. - 15.7.) aikana. Tartlammin alue kuuluu sen lähellä sijaitsevaan puolustusvoimien varikkoalueeseen, minkä vuoksi kyseiselle alueelle ei ohjata yleisökäyttöä (Metsähallitus 2009a, 19, 63).

KUVA 3. Liesjärven kansallispuisto (Liesjärven kansallispuisto 2012b).

Tikkasen (2011, 13) Liesjärven kansallispuiston kävijätutkimukseen vastanneet kansallispuistoon saapuneet suomalaiset retkeilijät olivat pääosin Etelä-Suomen alueelta. 27 % kävijöistä oli saapunut retkeilemään lähikunnista (Forssa, Tammela, Somero, Loppi, Jokioinen, Karkkila), 20 % Helsingistä ja 10 % Espoosta.

Liesjärven kansallispuistoon voi jalkautua monesta eri paikasta. Kansallispuistoon pääsee kävellen pitkin Hämeen Ilvesreittiä Hämeen luontokeskukselta, jonne on mahdollista saapua muutaman kilometrin päähän julkisilla kulkuvälineillä. Toinen vaihtoehto on jäädä pois linja-autosta valtatie 2:n varrella sijaitsevalla Loukun pysäkillä, josta matkaa kansallispuistoon kertyy metsäisiä polkuja pitkin noin 6 kilometriä. Valtaosa (88 %) Liesjärven kansallispuiston kävijöistä saapuu kansallispuiston läheisyyteen kuitenkin henkilöautolla, muulla kulkuvälineellä saapumiset jäivät kaikki alle 5 %:n. Junalla kansallispuiston lähistöön ei ole pääsyä ja linja-autolla saapuu kolme prosenttia. Kansallispuisto on vaikea saavuttaa julkisilla kulkuvälineillä. (Tikkanen 2011, 24.)

Tikkasen (2011) vuonna 2010 tekemän kävijätutkimuksen mukaan kaksi kansallispuiston suosituinta kohdetta oli Korteniemen perinnetila ja Kyynäränharju. Korteniemen perinnetila on Liesjärven kansallispuiston alueella sijaitseva vanha metsänvartijantila, jota käsitellään omana kokonaisuutenaan tässä opastusviestintäsuunnitelmassa. Kummankin kohteet ovat helposti saavutettavissa autolla ja jalkaisin polkuja pitkin. Yksi neljäsosa liitti Hämeen luontokeskuksen kansallispuistossa vierailuun ja saman verran vieraili kansallispuiston Peukalolammen/Kaksvetisen alueella. (Tikkanen 2011, 19.)

Kansallispuistossa sijaitsee kaksi vuokrakämpää: Kyynäränharjun pohjoispäässä oleva Hyypiö sekä Peukalonlammilla oleva Peukaloinen. Hyypiön kämpän luona sijaitsee savusauna, joka on erikseen vuokrattavissa. Hakiessaan vuokrakämpän avaimen Hämeen luontokeskuksesta, vuokraajat saavat mukaansa perustasoista ohjeistusta mökin käytöstä, siivouksesta, juomavedestä ja roskattomasta retkeilystä. Lisäksi vuokraajalle annetaan mukaan opaskartta mökille. Tämän hetkiset kartat ovat melko epäselvät ja niistä olisi tarve teettää uusi selkeämpi versio.

Tikkasen (2011) tekemään kävijätutkimukseen vastanneista suurin osa piti Liesjärven kansallispuiston sen hetkisiä palveluita hyvinä, yleisarvosanaksi saatiin 4,2 asteikolla 1–5. Opastusviestinnän kannalta tyytyväisimpiä vastaajat olivat polku- ja/tai latureitteihin ja vähiten tyytyväisiä vastaajat olivat yrittäjien tuottamien palveluiden, reittien opaste-
taulujen, erityistarpeiden huomioonottamisen sekä jätehuollon toteutuksen ja ohjauksen määristä. (Tikkanen 2011, 16, 21, 30–31.)

Vastaajilla oli myös mahdollisuus antaa vapaamuotoista palautetta kävijätutkimuksessa. Yksi kolmasosa vapaamuotoisen palautteen antajista (17 % kaikista vastaajista) antoi kehitysehdotuksia. Reitteihin ja viitoitukseen toivottiin parannuksia, muun muassa viitoitusta maantieltä Kyynäränharjulle, reittien lähtöpisteisiin tietoa reiteistä ja niiden kuljettavuudesta sekä päätepisteistä, opasteiden määrän lisäämistä reittien varrelle sekä tietoa eri reitteihin kuluva ajasta. Lisäksi toivottiin karttoihin selkeämpiä merkintöjä uimarannoista ja parempaa tiedottamista kansallispuistosta. (Tikkanen 2011, 35.) Varsinkin tiedot reiteistä, niiden kuljettavuudesta ja niihin kuluva ajasta ovat tärkeää perustietoa, jotka auttavat oleellisesti kokemattoman retkeilijän suunnitellessa reittiä. Vapaasta palautteesta saadut pyynnöt ovat huomionarvoisia seuraavia opastuskylttejä uusittaessa. Mahdollisesti lisättävät tiedot olisi hyvä löytyä myös Luontoon.fi:stä. Tiedottaminen kansallispuistoista on jo tällä hetkellä melko kattavaa. Yleisesti Liesjärven kansallispuiston luonto-opastuksen tila on hyvä ja samalla tasolla se pyritään pitämäänkin (Metsähallitus 2009a, 53).

Vuonna 2011 Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen opasteviittojen kunto ja uudistamistarve ajantasaistettiin opinnäytetyössä ”Viitoitus suunnitelma Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoihin” (Teikari 2011). Viitoitus suunnitelman osana Teikari määritteli reiteille vaativuusluokat: helppo, keskivaativa, vaativa tai esteetön reitti (Teikari 2011, 20). Luokitus on tarpeellinen ja tärkeä osa ennalta tiedottavaa opastusviestintää uusien kävijöiden suunnitellessa retkiä.

Liesjärven kansallispuiston kävijämäärää pyritään kasvattamaan 10 % vuodesta 2009 vuoteen 2020 (taulukko 3). Tämä tarkoittaisi, että kävijämäärä olisi vuonna 2020 noin 33 000 henkilöä. Liesjärven hoito ja käytönsuunnitelmassa (2009) on linjattu, että kävijätutkimus tulisi tehdä kansallispuistossa viiden vuoden välein. (Metsähallitus 2009a, 57, 59; Huhta 2012a).

TAULUKKO 3. Kävijöiden määrä Liesjärven kansallispuistossa vuosina 2007–2011 (Kävijämäärät kansallispuistoissa 2012)

Vuosi	2007	2008	2009	2010	2011
Kävijämäärä	22 000	29 500	30 500	31 000	22 000

5.1 Kohderyhmät

Tässä opastusviestintäsuunnitelmassa päädyttiin seuraaviin kahteen kohderyhmään Liesjärven kansallispuistossa.

Päiväretkeilijät

Päiväretkeilijät on Liesjärven kansallispuiston tärkein kohderyhmä. Vuoden 2010 kävijätutkimuksessa (Tikkanen 2011, 19) todettiin, että 71 % kävijöistä oli päiväkävijöitä. Jo Liesjärven kansallispuiston runkosuunnitelmassa vuodelta 1985 todetaan, että kansallispuistoa on tarkoitus kehittää nimenomaan päiväretkikohteena. Liesjärven kansallispuisto on suosittu lähivirkistytymiskohde. Tyypillisin vierailu oli noin kahden tunnin mittainen. (Metsähallitus 2009a, 28; Tikkanen 2011, 19–21.)

Retkeilijöistä 29 % yöpyi alueella. Heidän vierailunsa kestivät keskimäärin 1,8 vuorokautta. Yli puolilla (58 %) kansallispuistossa yöpyvistä retkeilijöistä oli oma majoite (esimerkiksi telta tai laavu), 18 % yöpyi vuokramökissä. (Tikkanen 2011, 19–21.) Tällä hetkellä ei ole suunnitteilla lisätä yöpymismahdollisuuksia, joten päiväkävijöihin panostetaan jatkossakin.

Perheet

Tähän kohderyhmään päätymiseen vaikuttivat sekä Hämeen luontokeskus että Korteniemen perinnetila. Luontokeskus on kohdistettu nimenomaan perheille ja perinnetilalla käy paljon sukulaisryhmiä. Näistä paikoista on helppo siirtyä lyhyelle käynnille Liesjärven kansallispuistoon.

5.2 Tärkeimmät viestit ja sisällöt

Liesjärven hoito- ja käyttösuunnitelmassa (Metsähallitus 2009a, 27–28) on luotu yhteenveto kansallispuiston tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta. Näitä voidaan käyttää pohjatietona pääviestejä suunnitellessa.

- Rakentamattoman ja sokkeloisen rantaviivan pituus (50 kilometriä)
- Korteniemen perinnetila (vetovoimaisin käyntikohde)
- Vanhat metsät (vanhojen metsien eliölajien runsaus)
- Luonnontilaisuus (melko luonnontilaiset suot ja metsät)
- Linnusto (lajisto monipuolinen ja Liesjärvi arvokas lintuvesistö)
- Korvet ja rämeet (yksi Etelä-Suomen kilpikoidasvyöhykkeen tärkeimmistä suo-
jelualueista)
- Kyynäränharju (toiseksi suosituin nähtävyys ja arvokas maaperägeologinen suo-
jelukohde)
- Kulttuuriperintö (neljä kivistä asuinpaikkaa, Korteniemen metsänvartijanti-
la, Lintusyrjän torpan perinneympäristöt sekä Hyypiön metsäkämppä)

5.3 Sisääntulojen opasteet

Sisääntulot kansallispuistoon tapahtuvat Peukalolamminkankaan, Kirkkolamminkankaan, Korteniemen, Pirttilahden, Sikomäen ja Kopinlahden pysäköintialueilta tai Hämeen Ilvesreittiä pitkin Hämeen luontokeskukselta. Kansallispuiston pääsisääntuloväylä on Korteniemen perinnetilalle johtava Kirkkolamminkankaan risteys opastetauluineen. Toinen sisääntuloväylä kansallispuistoon on Kanteluksentietä pitkin valtatieltä käännetyssä. Kyllit neuvovat kääntymään kohti Liesjärveä ja Metsäoppilaitosta, jota ei enää ole.

5.4 Kohde- ja maasto-opasteet

Opastuspaikkojen sisältö on osittain sama joka paikassa. Opastusmateriaaliin tulisi kuulua alueen kartta, yleistietoa kansallispuistosta, järjestyssäännöt sekä ohjeet roskattomasta retkeilystä. Lisäksi opastuspaikan taulussa voi olla tietoa juuri kyseisestä paikasta, missä taulu sijaitsee. Opastuspaikka on aina pysäköintialueen ohessa. Opastetaulut taas ovat maastossa tai rakennuksien, levähdyspaikkojen tai yöpymisalueiden yhteydessä sijaitsevia tauluja. Opastetaulut antavat tietoa rauhoitusmääräyksistä ja roskattomasta retkeilystä. Opastetaulu voi sijaita jossakin tietyllä paikalla kertoen kohteen erityispiir-

teistä tai historiasta. Merkittävimmistä käyntikohteista annetaan herättelevää tietoa maastossa kohdeopastein. (Metsähallitus 2009a, 52.)

Retkeilyä ja ulkoilua palvelevat rakenteet on keskitetty virkistys- ja kulttuurivyöhykkeille Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoissa. Liesjärven kansallispuiston rakenteet sijaitsevat pääasiassa kahdella toiminnallisella alueella, Korteniemessä ja Peukaloisessa. Muilla alueilla on rakenteita Hämeen Ilvesreitin tarpeiden mukaan. Ilvesreitin varrella, niin kansallispuistojen sisällä kuin ulkopuolellakin, on Hämeen virkistysalueyhdistys ry:n hallinnoimia Ilvesreittipaaluja. Kansallispuistoissa sijaitsevista Ilvereittimerkinnöistä vastaa Metsähallitus. Tammelan kunnassa Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen ulkopuolella sijaitsevien Hämeen Ilvesreittien huollosta vastaa Hämeen virkistysalueyhdistys ry. (Metsähallitus 2009a, 42; Teikari 2011, 7, 23.)

Muuttuvista tai korjattavista rakenteista ilmoitetaan maastossa erikseen. Ilmoitukset pyritään aina antamaan kaikilla kolmella kielellä: suomella, ruotsilla ja englannilla. Opastetaulut löytyvät suomeksi ja englanniksi. Ruotsin kieltä ei tulevaisuudessa olla lisäämässä jos tarvetta sille ei löydy (Huhta 2012c). Maasto-opasteiden kielilinjaukset Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoissa tarvitsevat kuitenkin vielä tarkennusta ja tarpeet kielivaihtoehdoille on selvitettävä.

Karttojen osalta tarvittaisiin päivitystä Liesjärven kansallispuistossa. Liesjärven kartat on uusittu viimeksi vuonna 2006. Kartat ovat kuitenkin tällä hetkellä eritasoisia (Mäkinen 2012c). Vuoden 2006 jälkeen kansallispuiston karttaan on tullut myös muutoksia. Muun muassa vuonna 2012 Liesjärven kansallispuistoon liitettiin entiseen Tammelan metsäoppilaitokseen kuulunut Kettumäen metsäalue. Liesjärven kansallispuistojen opastetaulujen tekstit ovat vuodelta 1996. Opastetaulujen tiedot eivät niinkään ole muuttuneet, mutta rakenteellisesti ne olisi korjattava vanhentuneen ulkonäön vuoksi. (Huhta 2012b.) Liesjärven kansallispuiston kartat tarvitsevat siis ajantasaistamista ja opastetaulut rakenteellista korjausta. Taulukkoon 4 on listattu Liesjärven kansallispuiston opastuspaikat sekä niiden uudistamistarve.

TAULUKKO 4. Liesjärven kansallispuiston opastuspaikat (Teikari 2011, 17; Liesjärven kansallispuisto 2012a; Huhta 2012b)

Nimi	Nykyinen varustus	Toimenpiteet
OPASTUSPAIKAT		
Salkola	Kartta	Kartta uusittava
Sikomäki	Kartta, asiakaspalvelupisteiden aukioloajat, koirien irtipitokieltomerkki	Kartta uusittava
Kirkkolamminkangas	Kartta, kansallispuistosta kertovia opastetauluja	Opastetaulut ja kartat uusittava
Pirttilahti	Kartta, kansallispuistosta kertovia opastetauluja	Opastetaulut ja kartat uusittava
Kopinlahti	Kartta, kansallispuistosta kertovia opastetauluja	Opastetaulut ja kartat uusittava
Peukalolamminkangas	Kartta, koirien irtipitokieltomerkki	Kartta uusittava
OPASTETAULUT		
Ahonnokka	Opastetaulu	Tekstin uusiminen tai taulun poistaminen kokonaan
Kaksvetinen	Opastetaulu	Opastetaulu on metsäkoulun aikainen, jonka vuoksi taulu poistetaan mahdollisesti kokonaan
Peukalolampi (laavun luona)	Opastetaulu	Opastetaulu on metsäkoulun aikainen, jonka vuoksi taulu poistetaan mahdollisesti kokonaan
Savilahti	Tyhjä opastetaulu	Mahdollisesti poistetaan tarpeettomana
Kopinlahden taukopaikka	Kartta, kansallispuistosta kertovia opastetauluja	Opastetaulut ja kartat uusittava

Lisäksi Tervalammen alueelta Onkimaanjärven Rataslahdessa löytyvät opastetaulu, laavu ja kuivakäymälä, joita hoitaa Hämeen virkistysalueyhdistys ry. Tällä hetkellä opastetaululla ei ole sisältöä. Onkimaanjärven Santalahdessa sijaitsee tulipaikka, jota hoitaa Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry. (Jylhäkangas 2012a; Mäkinen 2012a.)

5.5 Retkeilyn ohjaus ja opastus

Tässä kappaleessa retkeilyn ohjauksella tarkoitetaan kaikkia opastusviestinnällisiä keinoja opastaa retkeilijää käyttäytymään halutulla tavalla kansallispuistoissa. Taulukkoon 5 on listattu Liesjärven kansallispuiston palvelut sekä ohjauksen ja opastuksen tilanne rakennelmilla.

Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoissa noudatetaan roskatonta retkeilyä. Liesjärven kansallispuistossa roskattomaan retkeilyyn siirryttiin vuonna 1998. Roskattomasta retkeilystä on tiedotettu vuokrakämppien ohjevihkosissa, Luontoon.fi:ssä sekä erikseen maastossa suurimmassa osassa opastetauluista. Liesjärven opastetaulut ja kartat uusittaessa on roskattoman retkeilyn opasteet inventoitava ja mahdollisesti lisättävä paikkoihin, joista tieto puuttuu. Näin saataisiin jaettua vielä laajemmin tietoutta retkeilijöille. Metsähallituksen tietokannasta löytyy jo valmiiksi kuvia aiheeseen liittyen (Huhta 2012b).

Liesjärven kansallispuiston kaivojen veden juomakelpoisuus tarkastetaan vuosittain ja tulokset ovat nähtävissä kaivoilla. Jos vesi ei ole juotavaa kaivoilla on erikseen suomeksi ja englanniksi ohjeistus, joka kieltää veden käytön. Tällä hetkellä Hyypiön vuokramökin kaivo on käyttökiellossa, Korteniemen kaivon vesi on keitettävä ja Harjunpirtin eli Hyypiön saunan kaivon vesi on hyvälaatuista. (Huhta 2012b.)

Osassa kansallispuiston saarista on maihinnousukielto lintujen pesimäaikaan. Maihinnousupaikoilla on kiellosta kertovat kyltit. Kylteistä löytyy myös kansallispuiston kartta sekä tieto siitä, että saari on osa kansallispuistoa. Kyltit ovat uusimisen tarpeessa. Varoitusteksti on liian pientä ja sen erottaa vasta noustua maihin. (Teikari 2011, 24.)

Pyöräily ja ratsastus on ohjattu tietyille reiteille maaston kulumisen estämiseksi. Yhteistyösopimuksen tehneet matkailuyrittäjät voivat kuljettaa ryhmiään merkityillä reiteillä. Ohjeistus tästä löytyy kunkin kansallispuiston Luontoon.fi sivustolta. Maastosta ohjeistusta ei löydy. Kummankin harrastustoiminnan sallivat polut ovat selkeät ja helpot kulkea, joten ratsastajat ja pyöräilijät ovat pysyneet poluilla. Kylttejä siis ei tarvitse maastoon viedä näillä näkymin. Lisäksi Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoista löytyy autoilun kieltäviä kylttejä, ainakin Kyyränharjun etelä- ja pohjoispäissä. Kylttejä ei

tarvita enempää, koska teillä, joilla ei saa autoilla löytyy puomit. (Tikkanen 2011, 8; Huhta 2012b; Huhta 2012c.)

Kansallispuistoissa on koirien pito vapaana kielletty. Kiellosta ilmoitetaan suurimmassa osassa opastetauluista, varsinkin Korteniemen perinnetilalla, jossa on laiduntavia eläimiä. Kieltokyltit ovat kuvallisia. Kieltojen noudattamattomuus on kuitenkin suuri ongelma Liesjärven ja Torrnsuon kansallispuistoissa (Huhta 2012c).

TAULUKKO 5. Retkeilyn ohjaus ja opastus Liesjärven kansallispuistossa (Huhta 2012b)

Nimi	Nykyinen varustus	Toimenpiteet
Harjunpirtti/Hyypiön sauna	<ul style="list-style-type: none"> • Kaivo 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaivon kyltin tieto vaihdetaan tarvittaessa tai vuosittain
Hyypiö	<ul style="list-style-type: none"> • Vuokrakämpä, -sauna ja -savusauna • Kaivo 	<ul style="list-style-type: none"> • Kämpällä ohjeistus roskattomasta retkeilystä • Kaivon kyltin tieto vaihdetaan tarvittaessa tai vuosittain
Kaksvetinen	<ul style="list-style-type: none"> • Kota • Yöpymispaikka • Nuotiopaikka • Kuivakäymälä 	
Kopinlahti	<ul style="list-style-type: none"> • Kompostori • Kuivakäymälä • Kanoottien veteenlaskupaikka • Venevalkama 	
Peukalolammi	<ul style="list-style-type: none"> • Laavu • Vuokrakämpä • Nuotiopaikka • Kuivakäymälä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kämpällä ohjeistus roskattomasta retkeilystä
Pirttilahti	<ul style="list-style-type: none"> • Kuivakäymälä • Kanoottien veteenlaskupaikka 	
Savilahti	<ul style="list-style-type: none"> • Telttailualue • Nuotiopaikka • Kuivakäymälä 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyhjälle opaste-taululle tietoa roskattomasta retkeilystä
Siltalahti	<ul style="list-style-type: none"> • Nuotiopaikka • Kuivakäymälä 	

5.6 Reitit ja luontopolut

Liesjärven kansallispuiston reitit, sekä vesi- että maareitit, ovat osa Hämeen Ilvesreittiä. Merkittviä reittejä löytyy noin 30 kilometriä. Liesjärven kansallispuistossa reittien varrelta löytyy kaksi juomavesikaivoa, kolme yöpymisaluetta sekä viisi tulentekopaikkaa. Murtomaahiihto on sallittua Liesjärven kansallispuistossa, mutta hoidettuja latuja siellä ei ole erikseen. Kyynäränjärven jäällä kulkee Liesjärven kylän latuverkko. Ladulle ei kuitenkaan ole Metsähallituksen ohjausta, koska se ei ole virallinen Liesjärven kansallispuiston latuverkosto. Talvisin Hämeen luontokeskus ohjaa asiakkaat Torronsuon kansallispuistoon, jossa on paremmat hiihtomahdollisuudet.

Liesjärven kansallispuistossa on kolme eripituista viitoitettua rengasreittiä ja kaksi viitoittamatonta luontopolkua. Kolmen kilometrin pituinen viitoitettu Hyypiön rengasreitti alkaa Pirttilahden pysäköintialueelta. Peukaloisen luontopolku alkaa Peukalonlammin paikoitusalueelta kulkién Kaksvetisen kautta Sikomäen paikoitusalueelle. Kaksi muuta reittiä sekä luontopoluista toinen alkavat Korteniemen perinnetilalta. Reitit on kuvattu perinnetilaa käsittelevässä kappaleessa (6.3.). Hämeen Ilvesreitit kautta Liesjärven kansallispuisto on yhteydessä lähialueilla sijaitseviin Hämeen luontokeskukseen, Saaren kansanpuistoon, Torronsuon kansallispuistoon sekä Komion luonnonsuojelualueeseen ja Melkuttimien järviolueeseen. (Metsähallitus 2009a, 61.)

6 KORTENIEMEN PERINNETILA OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA

Korteniemen perinnetila on vanha metsänvartijantila Liesjärven kansallispuiston eteläpäässä Liesjärven rannalla. Perinnetilan tarkoituksena on kulttuurimaiseman, vanhan perinnetiedon ja rakennuskannan ylläpitäminen sekä vanhojen viljelyskasvilajien suojeleminen. Korteniemen rakennukset ovat peräisin 1870–1910-luvuilta ja peltoa tilaan kuuluu viisi hehtaaria. Tilalla viljellään 1910-luvun tapaan niiltä osin, jotka vaikuttavat maisemaan ja kasvillisuuteen. Samalla perinnetila toimii vanhojen viljelylajien geenipankkina. Laiduntamiseen käytetään suomalaisia alkuperäisrotuja. Kesäisin tilalla laiduntaa siis vaihdellen erilaisia maatiaiseläinlajeja: lampaita, hevosia, kanoja, kukkoja ja kyyttöjä. (Metsähallitus 2009a, 12, 35.)

Korteniemen perinnetila koostuu kahdeksasta suojellusta rakennuksesta. Rakennukset suojeltiin Metsähallituksen esityksestä vuonna 1994 ja niiden suojelua valvoo Museovirasto (Metsähallitus 2009a, 39). Perinnetilalla sijaitsee myös yksi Liesjärven kansallispuiston neljästä kivikautisesta asuinpaikasta, jota muinaismuistolaki suojelee. Suojelu on otettava huomioon alueen hoitoa ja käyttöä suunnitellessa. Paikan historiallisuuteen liittyen perinnetila onkin ollut osa erilaisia tutkimuksia. Tällä hetkellä uusia tutkimuksia tai hankkeita ei ole kuitenkaan käynnissä. (Metsähallitus 2009a, 40–41; Huhta 2012b.)

Korteniemen perinnetila kuuluu Liesjärven kansallispuistoon, joten sen kävijöitä selvitettiin kansallispuiston kävijätutkimuksessa. Tikkasen tutkimuksessa (2011, 37) perinnetilanpalvelut vastasivat parhaiten kävijöiden tarpeita. Korteniemen perinnetila oli yksi vierailuimmista kohteista Liesjärven kansallispuistossa. Vapaasti annettavissa palautteissa perinnetila sai pääasiassa vain positiivista palautetta.

Suurin osa kävijöistä saapuu Korteniemen perinnetilalle omilla autoilla tai yhteiskuljetuslinja-autoilla. Perinnetilalle on vaikea päästä julkisilla kulkuvälineillä. Linja-autolla tullessa on jätävä Loukun linja-autopysäkillä noin kahdeksan kilometriä perinnetilasta. Korteniemen perinnetilalle saavutaan myös kävellen, pyöräillen tai ratsastaen Hämeen Ilvesreittejä pitkin, pääosin pohjoisesta päin.

6.1 Kohderyhmät

Tällä hetkellä Korteniemen perinnetilalla ei ole selkeitä kohderyhmiä. Tavoitteena tässä suunnitelmassa oli luoda sellaiset. Tässä opastusviestintäsuunnitelmassa päädyttiin seuraaviin kolmeen kohderyhmään.

Ympäristökasvatusryhmät

Kuten Hämeen luontokeskuksessakin Korteniemen perinnetilalla oleellinen kohderyhmä on ympäristökasvatusryhmät. Tämä johtuen siitä, että oleellinen opastusviestinnällinen tarjonta on syventävän tason opastukset. Korteniemen perinnetilalla järjestetään opastuksia kaikille ikäryhmille, joten niin lapsille kuin aikuisillekin tarjotaan ympäristökasvatusta. Jatkossa tämän kohderyhmän kävijämäärää pyritään kasvattamaan uusilla opastuksilla (6.6.).

Talkoolaiset/Vapaaehtoiset

Korteniemen perinnetilalla on maatalan pelto- ja huoltotyöt, jotka on hoidettava kausittain. Luonto-oppailla ei ole aikaa tai resursseja hoitaa kaikkea itse, joten on tärkeää saada ulkopuolista apua. Talkoolaiset ja vapaaehtoiset ovat siis olennainen kohderyhmä perinnetilalle ja sen hoidolle.

Matkailijat

Matkailijoista pyritään tavoittelemaan kotimaisia kävijöitä. Eläväisen teeman avulla on helppo tavoitella lapsiperheitä. Varsinkin pääkaupunkiseudun matkailijoihin voitaisiin panostaa. Korteniemen perinnetila on kuitenkin ainutlaatuinen nähtävyys lähellä Helsinkiä. Tunnettavuuden lisäämiseksi on perinnetilan markkinointiin panostettava eri viestinnällisin keinoin. Esimerkiksi Korteniemen perinnetilan henkilökunta voisi käydä rooliasut yllä mainostamassa perinnetilaa Somerniemen kesätorilla, joka on kesäisin suosittu tapahtuma mökkeilijöiden parissa.

6.2 Sisääntulojen opasteet

Korteniemen pysäköintialueelta on 200 metrin kävelymatka perinnetilalle. Pysäköintialueelta löytyy opastetaulu sekä opastelato. Pysäköintialueen opastetauluista löytyy tietoja Korteniemen perinnetilasta ja laiduneläimistä sekä Hämeen luontokeskuksen ja perinnetilan aukioloajat ja yhteystiedot. Lisäksi opastetaululla ilmoitetaan tulevista tapahtumista sekä tiedotetaan roskattomasta retkeilystä. Opasteladosta löytyvät Liesjärven kansallispuiston kartta ja opastetauluja Liesjärven kansallispuistosta. Korteniemen perinnetilan opastetaulut kuuluvat Liesjärven kansallispuiston opastuskokonaisuuteen. Ne tullaan uusimaan yhtä aikaa muiden kansallispuistojen taulujen kanssa.

Vuonna 2012 järjestettiin porttikilpailu Korteniemen perinnetilalle johtavalle tielle. Voittajan portti paljastettiin kansainvälisenä rakennusperintöpäivänä. Tällä hetkellä portin rakentamiselle ei ole luotu aikataulua. Portti tullaan rakentamaan resurssien antaessa periksi.

6.3 Reitit ja luontopolut

Liesjärven kansallispuistossa on kolme eripituista rengasreittiä ja kaksi luontopolkua. Näistä kaksi viitoitettua rengasreittiä ja toinen viitoittamattomista luontopoluista alkaa Korteniemen perinnetilalta. Perinnetilalta lähtevät rengasreitit on merkitty erivärisin salmiakkiruuduin puissa. Sinisellä merkitty Pohjantikan kierros on reiteistä pisin, viisi kilometriä. Punaisella merkitty Punatulkun kierros on kolme kilometriä ja Ahonnokan luontopolku kilometrin. Ahonnokan luontopolku on näistä ainoa, jonka varrelta löytyy opastetauluja. Opastetaulut uusittiin vuonna 2010, joten rakenteellisesti ne eivät tarvitse uusimista. Sisällöllisesti kuitenkin ne olisi mahdollisesti aika uusia (Huhta 2012b). Tämän hetkiset herättelevän tason opastetaulut antavat tietoa metsän pienistä eläimistä ja sammaleista, jotka ovat pääasiassa lapsille kohdistettuja. Taulut ovat hieman irrallisia ympäristöstään ja uusiin opastetauluihin olisi hyvä rakentaa selkeämpi punainen lanka, joka palvelisi aikuisiakin. (Huhta 2012c.)

6.4 Retkeilyn ohjaus ja opastus

Korteniemen perinnetilalla on vuokrasavusauna, nuotiopaikka, kanoottien veteenlaskupaikka ja kaivo. Vaikka perinnetilalta löytyy myös kompostori, se ei ole yleisessä käytössä. Luonto-oppaat ohjaavat kävijöitä viemään roskat mukanaan. Kaivolta löytyy ohjeistus suomeksi ja englanniksi veden juotavuudesta. (Huhta 2012b.) Korteniemen perinnetilan päärakennuksen eteisestä retkeilijät löytävät Hämeen järviylängön ulkoilukartan sekä kartan Liesjärven kansallispuistosta polkuineen. Tärkein ohjaava ja opastava taho Korteniemen perinnetilalla ovat kuitenkin luonto-oppaat.

6.5 Asiakaspalvelu ja valmiit opastukset

Kesäisin Korteniemen perinnetilalla työskentelee luonto-oppaita, jotka opastavat yksityiskävijöitä sekä ryhmiä. Talvella perinnetilaan voi tutustua omatoimisesti, mutta rakennukset on lukittu eikä paikalla ole eläimiä eikä oppaita. Korteniemen perinnetilalla eletään 1910-lukua ja luonto-oppailla on töissä ollessaan perinnetilalle sopivat roolipuvut yllään. Näin ollen kävijöille luonto-oppaat esittäytyvät opas-sanan lisäksi myös pii-koina, renkeinä, emäntinä, isäntinä tai perinne-täteinä (Huhta 2012b). Tällainen luo perinnetilalle oman tunnelmansa ja kävijä pystyy paremmin aistimaan menneen ajan hengen. Roolihahmot tuovat kävijöiden käyntiin syvällisyyttä ja perinnetilasta syntyy elävämpi kokonaisuus. Näin saadaan ympäristökasvatuksestakin tehokkaampaa. Korteniemen perinnetilan opastuksen kannalta tärkeintä on asiantunteva henkilökunta. Tikkanen (2011, 31) tekemässä kävijätutkimuksessa 91 % vastanneista piti Korteniemen perinnetilan palveluita sopivina eli ne vastasivat kävijöiden tarpeisiin.

Perinnetilalla järjestetään ilmaisen yksilöneuvonnan ohella myös maksullisia ryhmäopastuksia keväästä syksyyn luonto-oppaiden ollessa töissä. Virallisesti perinnetilalla on vain yksi syventävän tason opastus, Metsänvartijan mailla -opastus. Opastusta kuitenkin käytetään muokattuna eri ikäryhmillä ja ryhmän kiinnostusten mukaan. Opastus toteutetaan pääasiallisesti aina Korteniemen perinnetilan pihapiirissä, mutta puolet tai koko opastuskin voidaan vetää Ahonnokan aarnimetsässä kiemurtelevalla luontopolulla. Ahonnokan luontopolkua käytetään lähinnä lapsiryhmien kanssa. Luontopolulla luonto-

opas kertoo vanhan metsän eliöstöstä, metsän suknessiosta ja perinnetiedosta. (Huhta 2012b.)

Ahonnokan luontopolulle ei ole olemassa tehtävämonistetta, koska Korteniemen perinnetilalla pyritään välttämään turhaa paperinkäyttöä. ”Maalle oppimaan” -hankkeessa kehitettyyn Metsän elämää -opastukseen kuuluu tehtävämoniste. Monistetta ei ole käytetty moneen vuoteen. Uusille opastuksillekaan ei ole suunniteltu monisteita. (Huhta 2012b.)

6.6 Tapahtumat

Korteniemen perinnetilalla järjestetään erilaisia perinnetapahtumia ja talkoita, joissa kävijät pääsevät kokeilemaan ja opettelemaan erilaisia vanhoja taitoja. Tapahtumiin ja talkoisiin osallistuminen on ilmaista. Tähän saakka vakituisiksi tapahtumiksi ovat muokkautuneet muun muassa Leivontapäivä, Perinnepäivä, Pellavapäivä, Heinäpäivä, Rukiin leikkuun ja puinnin päivä, Rakennusperintöpäivä sekä Joulurauha-tapahtuma. Näiden lisäksi järjestetään vaihtuvasti muutamia muitakin tapahtumia. Vuodelle 2013 on suunnitelmassa lisätä tapahtumia. On vielä resursseista kiinni tullaanko tapahtumat järjestämään. (Huhta 2012b.)

7 TORRONSUON KANSALLISPUISTO OPASTUSVIESTINNÄN KOHTEENA

Torrnsuon kansallispuisto sijaitsee Kanta-Hämeessä Tammelan kunnassa. Suurin osa kansallispuistosta on suota, vain noin kuusi prosenttia pinta-alasta on kivennäismaata. Torrnsuo on Suomen suurin luonnontilainen keidassuo. Torrnsuon kansallispuiston tarkoitus on säilyttää yhtenäinen, laaja ja edustava keidassuoalue. Kansallispuisto koostuu kahdesta alueesta: Torrnsuosta ja umpeen kasvaneesta Talpianjärvestä. Torrnsuon eteläosassa sijaitsee vanha Härksaaren louhos. (Metsähallitus 2009b, 9; Mäenpää 2010, 8.)

Torrnsuon kansallispuisto sijaitsee Hämeen luontokeskuksesta pohjoiseen valtatie 2:n läheisyydessä. Matkaa Forssasta kertyy noin 10 km, Somerolta noin 15 km, Hämeenlinnasta noin 75 km ja Helsingistä noin 110 km. Torrnsuon kansallispuisto on vielä vaikeammin tavoitettavissa julkisilla kulkuvälineillä kuin Liesjärven kansallispuisto. Suurin osa kävijöistä (95 %) saapuukin alueelle omalla autolla (Mäenpää 2010, 18). Kansallispuistossa sijaitsee yksi pysäköintialue Kiljamossa. Kiljamosta on noin 300 metrin matka nuotiopaikalle ja näkötornille. Liikuntarajoitteisille on katselutasanne näkötornin läheisyydessä ja nuotiopaikalle kulku on esteetön. Näkötornin luota alkaa pitkospuupolku sekä rengasreitti.

Liikkumista kansallispuistossa on rajoitettu linnuston pesimäaikaan (1.4.–15.7.). Rajoitusalueita on neljä. Ne sijaitsevat kaikki kansallispuiston länsipäässä. Talpianjärven alueelta on löydetty suuri määrä kivikautisia asuinpaikkoja, joten se on tärkeä kulttuuri-perinnön suojelukohde. (Metsähallitus 2009b, 9.)

Lähialueen yrittäjät tarjoavat erilaisia palveluita kansallispuistossa ja sen lähialueella. Torrnsuon kansallispuiston rakenteet ja palvelut voivat tukea matkailun yritystoimintaa kunhan toiminta ei ole ristiriidassa luonnonsuojelun tavoitteiden kanssa (Metsähallitus 2009b, 47). Yhteistyökumppanien kanssa järjestetään tapahtumia, ylläpidetään palvelurakenteita, kartoitetaan ja seurataan eläimistöä sekä tehdään tutkimustyötä. (Metsähallitus 2009b, 56.) Tärkeimmät yhteistyökumppanit Torrnsuon kansallispuiston hoidon ja käytön kannalta ovat Tammelan kunta, Torro-seura ry, Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry, Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistys sekä muut luonnonsuojeluyh-

distykset ja tutkimuslaitokset. Yhteistyötä tehdään myös koulujen, ympäröivien alueiden maanomistajien, kyläyhdistysten sekä luontomatkailuyrittäjien kanssa.

Tavoitteena on nostaa kävijämäärää 10 % vuoden 2010 kävijämäärästä vuoteen 2020 mennessä (taulukko 6). Tämä tarkoittaa, että kävijämäärä olisi vajaat 19 000 henkeä vuonna 2020. Tällä hetkellä kävijämäärä on ollut laskussa luultavasti kuumien kesien ja erityisesti kylmien talvien vuoksi. (Metsähallitus 2009b, 42; Huhta 2012b.)

TAULUKKO 6. Kävijämäärä Torronsuon kansallispuistossa vuosina 2007–2011 (Kävijämäärät kansallispuistoissa 2012)

Vuosi	2007	2008	2009	2010	2011
Kävijämäärä	27 000	22 500	20 500	17 000	17 000

Vuonna 2010 kansallispuistossa tehtiin sen historian ensimmäinen kävijätutkimus (Mäenpää 2010, 7). Kävijöistä vain 2 % oli ulkomaalaisia. Kotimaisista kävijöistä (96 %) suurin osa (40 %) tuli Forssasta, viereisestä kunnasta. Tammelasta ja Helsingistä kävijöitä oli 8 % kummastakin ja Somerolta 6 %. Jokioisilta, Vantaalta sekä Espoosta oli kustakin 4 % kävijöistä. Tästä voi päätellä kansallispuiston olevan lähinnä kotimaisten kävijöiden lähivirkistyskohde. Torronsuon kansallispuisto onkin suosittu nimenomaan lumisina kuukausina.

Vastanneista 73 % ilmoitti Torronsuon kansallispuiston olleen matkan ainoa tai tärkein kohde, 22 %:lle kansallispuisto oli yksi suunnitelluista kohteista. Torronsuon kansallispuistossa aikaisemmin vierailleet olivat käyneet kansallispuistossa keskimäärin 33 kertaa viimeisen viiden vuoden aikana. Suosituimpia kohteita Torronsuon kansallispuistossa (kuva 4) olivat Kiljamon luontotorni ja nuotiopaikka (60 %) sekä Haipon nuotiopaikka (40 %). (Mäenpää 2010, 14, 17, 20.)

KUVA 4. Torronsuon kansallispuisto. Metsähallitus ei hallinnoi kartalle lisättyjä nuotiopaikkoja (Mäenpää 2010, 17)

Mäenpään tekemän tutkimuksen (2010, 29–30) mukaan kävijät pitivät Torronsuon kansallispuiston palveluita keskimäärin hyvinä. Keskiarvosanaksi saatiin 4,1 asteikolla 1–5. Heikoimmat arvosanat opastusviestinnällisistä palveluista saivat yrittäjien tuottamien palveluiden vähyys, jätehuollon toteutus ja ohjeistus sekä reittien opastetaulut. Parhaat arvosanat saivat polut ja ladut.

Myös Torronsuon kävijätutkimuksessa (Mäenpää 2009), kuten Liesjärven (Tikkanen 2011) tehdyssä kävijätutkimuksessa jätehuollon toteutus ja ohjaus on saanut huonon arvosanan muihin vaihtoehtoihin verrattuna. Torronsuon kansallispuistossa jätehuolto sai toiseksi huonoimman arvosanan. Tutkimustulokset viittaisivat siihen, että roskaton retkeily ei ole selkeä käsite retkeilijöille. Kuten Liesjärven kansallispuiston osiossa (5.5.) jo pohdittiin, olisi opastetauluja uusittaessa mahdollista lisätä tietoisuutta roskattomasta retkeilystä. Mahdollisesti aiheesta voisi järjestää Hämeen luontokeskuksella jonkinlaisen kampanjan, jolla tietoutta jaettaisiin kävijöille esimerkiksi eri-ikäisille tarkoitettuilla tehtävillä.

Siisteyden lisäksi myös yleinen turvallisuus arvioitiin hyväksi tai melko hyväksi (79 %). Kansallispuiston tarjoama palveluiden määrä koettiin sopivaksi ja 87 % oli niihin tyytyväisiä. Yksi viidesosa haluaisi lisää opastetauluja ja saman verran vastaajia toivoi myös lisää viitoituksia maastoon. Vapaamuotoista palautetta antoi 27 % vastaajista. Suurimassa osassa näistä ehdotuksista koski reittejä ja opastuksia: toivottiin enemmän ja parempia viitoituksia, opasteita ja reittimerkintöjä. Moitteita saivat muun muassa opastei-

den puuttuminen. Reittiviitoituksia ollaan juuri uusimassa, mutta suuremmalle määrälle opasteita ei nähdä tarvetta. (Mäenpää 2010, 33, 35; Huhta 2012c.) Kyselyn muutamassa vastauksessa tuli ilmi, että kansallispuistossa odotetaan olevan rakennelmia ja opaste-
tauluja kävijöille (Tikkanen 2011, 45–46). Opastekylttejä voi kuitenkin myös olla liikaa, jolloin retkeilijöiden luontokokemuksesta häviää aitous. Tällöin luonto ei ole tärkein vierailukohde.

7.1 Kohderyhmät

Tässä opastusviestintäsuunnitelmassa päädyttiin seuraaviin kahteen kohderyhmään Torronsuon kansallispuistossa.

Päiväretkeilijät

Päiväretkeilijät ovat selkeä pääkohderyhmä Torronsuon kansallispuistossa, koska sieltä puuttuvat yöpymispaikat. Yöpymispaikan rakentamista on alustavasti suunniteltu muun muassa Torronsuon hoito- ja käyttösuunnitelmassa, mutta toteutusta ei ole vielä mietitty tarkemmin (Huhta 2012b). Päiväretkeilijöiden lisäksi Torronsuon kansallispuistossa vierailee paljon marjastajia ja lintuharrastajia. Lumisina kuukausina alueella käy paljon lähivirkistäytyjiä hiihtämässä. (Metsähallitus 2009b, 25.)

Ympäristökasvatus

Tulevaisuudessa pyritään vahvistamaan, että koulut retkeilisivät Torronsuon kansallispuistossa ja käyttäisivät sitä osana suoekologian opetusta. On siis mietittävä keinoja koulujen ja Torronsuon kansallispuiston yhteistoiminnan tiivistämiseksi. Aihetta käsiteltiin Hämeen luontokeskusta koskevassa luvussa (4.4.). Torronsuon kansallispuistoon on liitetty vuoden 1997 metsäpalossa palanutta aluetta. Varsinkin tämä alue on ekologiaaltaan ja tiedoltaan tärkeä osa kansallispuistoa. Se ansaitsikin mahdollisessa opetuksessa huomiota niin Hämeen luontokeskuksessa kuin paikan päällä.

7.2 Tärkeimmät viestit ja sisällöt

Torransuon kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa (Metsähallitus 2009b, 27–28) on luotu yhteenveto kansallispuiston tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta. Näitä tietoja voidaan käyttää hyödyksi suunnitellessa pääviestejä alueelle.

- Ainutlaatuisen suuri ja edustava suoalue, joka on suurimmaksi osaksi säilynyt luonnontilaisena
- Yhtenäinen suomalaisema (kansallispuiston leimallisin piirre)
- Talpianjärven lintukosteikko (kansainvälisesti arvokas)
- Linnusto (lajisto monipuolinen, tärkeä alue pohjoisen suolintulajiston suojelulle)
- Perhoslajisto (poikkeuksellisen monipuolinen, suurperhoslajisto valtakunnallisesti huomattavan monipuolinen)
- Suosittu nähtävyys (Hämeen järviylängön vetovoimaisimpia kohteita)
- Talviulkoilumahdollisuudet (yli 30 kilometriä hiihtolatuja ja mahdollisuus muuhun talviretkeilyyn)
- Kulttuuriperinnön suojelukohde (esihistoriallisia asuinpaikkoja, Kälkän katajaniityn arvokas perinnemaisema)
- Ainutlaatuinen tutkimuskohde (mielenkiintoisia mineraaleja, historiallista tietoa Suomen paksuimpiin kuuluvasta turvekerroksesta sekä vuoden 1997 metsäpaloalue)

7.3 Kohde- ja maasto-opasteet

Kiljamon pysäköintialueella sijaitsee opastuspaikka. Sieltä löytyy opastaulu, jossa on Torransuon kansallispuiston kartta sekä tärkeimpiä tietoja alueesta. Torransuon kartat on uudistettu hiljattain, joten ne eivät tarvitse uudistamista. Härksaaren louhoksella on Geologian tutkimuslaitoksen lahjoittama ja teettämä opastetaulu ”Forssa-Someron alueen graniittipegmatiitit”, joka kertoo alueen geologiasta. Sisällöllisesti GTK:n lahjoittamien taulujen tiedot ovat muuttumattomia, joten niitä ei tarvitse uusia kuin opastetaulujen kunnan sitä vaatiessa. Tällä hetkellä taulut ovat hyvässä kunnossa. (Metsähallitus 2009b, 46; Huhta 2012b.) Taulukkoon 7 on listattu Torransuon kansallispuiston opastuspaikat sekä niiden uudistamistarve.

TAULUKKO 7. Torronsuon kansallispuiston opastuspaikat (Metsähallitus 2009b, 47; Huhta 2012b)

Nimi	Nykyinen varustus	Toimenpiteet
OPASTUSPAIKAT		
Kiljamon pysäköintialue	Opastetaulu ja kartta kansallispuistosta on uusittu vuonna 2010. Tilaa on myös latukartalle ja tapahtumamainoksille.	Ei uusittavaa
Kälkän keto	Ei opasteita	Tänne olisi hyvä saada pieni opastus laidunnuksesta ja laiduntajan yhteystiedot
OPASTETAULUT		
Härksaari	GTK:n opastetaulu	Ei uusittavaa
Katavasaari		
Piippurinsuo	Ei opasteita	Uuden reitin myötä olisi hyödyllistä saada kartta ja opastetaulu kansallispuistosta. Lisäksi uuden reitin sijainnin vuoksi olisi tärkeää olla kohdetietoa alueen metsäpa-losta.

7.4 Retkeilyn ohjaus ja opastus

Kiljamon näkötornilta ja nuotiopaikalla ei ole tällä hetkellä ohjeistusta roskattomasta retkeilystä. Roskattomasta retkeilystä olisi syytä viedä tietoa kyseisille paikoille, koska sieltä retkeilijät yleensä aloittavat. Hyviä paikkoja tiedottamiselle olisivat opastetaulut pysäköintialueella, nuotiopaikan liiterin tai ulkokäymälän seinä. Lintujen pesimäaajoista on kerrottu opastuskylteissä. Lisäksi kartoissa näkyvät liikkumiselta rajoitetut alueet. Pitkospuut ovat kuitenkin paras ohjaava keino pitämään kävijät poissa rajoitusalueilta. (Huhta 2012b.) Taulukkoon 8 on listattu Torronsuon kansallispuiston palvelut sekä ohjauksen ja opastuksen tilanne rakennelmilla.

TAULUKKO 8. Retkeilyn ohjaus ja opastus Torrnsuon kansallispuistossa (Huhta 2012b)

Nimi	Nykyinen varustus	Toimenpiteet
Härksaari	<ul style="list-style-type: none"> Nuotiopaikka 	
Kiljamon nuotiopaikka	<ul style="list-style-type: none"> Nuotiopaikka Kuivakäymälä Luontotorni 	
Katavasaari	<ul style="list-style-type: none"> Nuotiopaikka 	Kyläyhdistyksen hoitama, mutta paikalle olisi hyvä saada opastusta roskattomasta retkeilystä
Piippurinsuo		Mahdollisten opasteiden mukana tietoa myös roskattomasta retkeilystä

7.5 Reitit ja ladut

Kaksi Torrnsuon kansallispuiston merkityistä rengasreiteistä sekä hiihtoladut alkavat Kiljamon pysäköintialueelta. Lyhyempi, kilometrin pituinen, pitkospuureitti kiertää Kiljamon metsäsaarekkeen eteläreunaa. Pidempi, kymmenen kilometrin rengasreitti kulkee suon läpi ja Torrnsuon kylän kautta takaisin Kiljamon pysäköintialueelle. Pieni osa tästä reitistä kulkee Somerontietä pitkin. Kansallispuiston ulkopuolellakin kulkeva kolmas ja uusin rengasreitti sijaitsee Torrnsuon itäpäässä. Reitti on kilometrin pituinen pitkospuupolku. Ympyrän muotoinen rengasreitti alkaa valtatie 2:lta, Niihamaantien ja valtatie 2:n risteyksestä. Kuten Liesjärven kansallispuisto, myös Torrnsuon kansallispuiston itäosa on Hämeen Ilvesreitien kautta yhteydessä Saaren kansallispuistoon, Komion luonnonsuojelualueeseen, Melkuttimien alueeseen sekä Hämeen luontokeskukseen ja Liesjärven kansallispuistoon. Torrnsuon kansallispuiston käyttö pyritään keskittämään tiettyille alueille, jotta saadaan turvattua kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman (2009, 30) tavoitteiden mukaisesti laajoja rauhallisia ja erämaisia osia.

Hiihtosesongin aikana kansallispuiston laduille on yhteys Kiljamon pysäköintialueen lisäksi kahdelta hiihtäjiä varten aurattavalta yksityismaalla sijaitsevalta paikoitusalueelta. Pysäköintialueet sijaitsevat latuverkoston luoteisosassa, Somerontien läheisyydessä.

Viikonloppuisin parhaiden hiihtokelien aikaan nämäkään paikoitusalueet eivät riitä. Tästä syystä kävijämäärää ei ole tarpeen kasvattaa hiihtosesongin aikaan. (Metsähallitus 2009b, 25, 42.) Kansallispuiston alueella sijaitsevien latujen (noin 30 kilometriä) ylläpidosta, linjauksista ja käytöstä on tehty sopimus Tammelan kunnan ja Torro Seura ry:n kanssa (Metsähallitus 2009b, 25, 54). Latujen opastuksesta maastossa on vastuussa Tammelan kunta (Mäkinen 2012a).

Latujen aloituspisteissä on kylttejä tai opastetauluja, jotka ovat siirrettäviä. Opastetauluissa on myös ilmoituksia tapahtumista ja kahvilan aukioloajoista. Kiljamosta löytyy postilaatikko, josta voi lainata latukartan. Nuotiopaikalla ei kuitenkaan ole erityistä ohjeistusta laduille. (Huhta 2012b.)

8 TIEDOTTAMINEN JA MEDIAMAINONTA

Hämeen luontokeskuksen vaihtuvista näyttelyistä tiedotetaan luontokeskuksesta saatavalla paperisella tapahtumakalenterilla, Luontoon.fi:n ajankohtaista-osion tapahtumakalenterissa, Facebookissa, sähköpostitse CisionPoint:n kautta ja paikallislehtien menovinkeissä. Mahdollisesti myös tiedostusvälineet ottavat itse yhteyttä ja näytteilleasettajat hoitavat oman näyttelynsä mainostamista. Lisäksi Hämeen luontokeskuksen henkilökunta teettää vaihtuvista näyttelyistä A4-mainoksen, joka viedään lähialueiden ilmoitustauluille.

Ruostejärven virkistysalueella tulostetut mainokset sekä Hämeen luontokeskuksen ja Korteniemen perinnetilan aukioloajat viedään rannan ilmoitustaululle, pysäköintialueen opastuskatokseen sekä maitolaiturin mainostaululle, joka sijaitsee pysäköintialueelta Hämeen luontokeskukselle vievällä polulla. Mahdollisuuksien mukaan henkilökunta vie mainokset ja aukioloajat myös mahdollisimman monelle Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen ilmoitus- ja opastetauluille. Hämeen luontokeskuksesta löytyy lista virkistysalueen ulkopuolisista ilmoitustauluista, joille mainokset pyritään viemään.

Hämeen luontokeskuksen sekä Korteniemen perinnetilan tapahtumista tiedotetaan samalla tavoin kuin vaihtuvista näyttelyistä. Lisäksi lähetetään tiedote Eerikkilän urheilupistolle, MTT:lle ja Forssan varhaiskasvatuspäällikölle sekä Tammelassa sijaitsevan päiväkodin johtajalle, joka hoitaa eteenpäin tiedottamisen Tammelassa.

Hämeen luontokeskus hoitaa tiedottamista tapahtumistaan CisionPoint-ohjelmistolla. Vastaanottajat on jaettu kolmeen ryhmään (sanomalehdet, yksityisen sähköpostit ja yhteistyötahot), joista voidaan valita keille kaikille kyseinen viesti halutaan lähettää. Lähettäminen tehdään yleensä noin viikkoa ennen itse tapahtumaa. Metsähallituksen luontopalvelut hoitaa yhteydenpidon ja tiedottamisen medialle omista alueistaan. Tiedotuksen koskiessa virkistysalueilla esimerkiksi luonnonsuojelua, saattaa Metsähallituksen luonnonsuojelutiimi tiedottaa asioista medialle. (Jylhänkangas 2012a; Jylhänkangas 2012c; Mäkinen 2012a.)

Pääasiallisina ilmoitusväylinä toimivia sanomalehtiä ovat Hämeen Sanomat (menokatu), Forssan lehti (kulttuurikalenteri) ja Seutu-Sanomats. Näissä sanomalehdissä Hämeen

luontokeskus ja Korteniemen perinnetila ilmoittavat, vuosittaisten markkinointiresurssien puitteissa, maksullisilla mainoksilla tapahtumistaan. Kotimaan matkailun erikoislehdet ovat myös julkaisseet muutamia juttuja Hämeen luontokeskuksesta ja/tai Korteniemen perinnetilasta. Kuitenkin yksi oleellisin mainostuskeino luontokeskukselle ja perinnetilalle on viidakkorumpu (Jylhänkangas 2012c). Kummassakin paikassa pääkohde-ryhmiä pyritään tavoittelemaan nimenomaan lähikunnista. Tällöin ihmiseltä ihmiselle kulkevat positiiviset kokemukset toimivat tehokkaammin kuin mainos ilmoitustaululla tai lehdessä.

9 VIESTINNÄN VÄLINEET JA NIIDEN KEHITTÄMISTARPEET SUOJELUALUEIDEN JA LUONTOKESKUKSEN ULKOPUOLELLA

9.1 Luontoon.fi

Internet-sivusto Luontoon.fi on Metsähallituksen tuottama sivusto, josta löytyy ajantasaista tietoa Suomen kansallispuistoista ja muiden Metsähallituksen retkikohteiden palveluista. Luontoon.fi tarjoaa perustiedon tasoista opastusviestintää, joka toimii loistavana apuvälineenä retkeilyn suunnittelussa. Sivustolta löytyy oleelliset tiedot alueista ja tarkempaa tietoa saa ottamalla yhteyttä luontokeskukseen. Luontoon.fi:stä löytyvät tiedot Hämeen luontokeskuksesta, Korteniemen perinnetilasta, Ruostejärven virkistysalueesta sekä Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoista suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Saameksi tietoa ei ole saatavilla. Virkistysalueen sivuilta löytyy linkit sivustoille ”Ruostejärvi - Liesjärven kansallispuisto -reitti” ja ”Ruostejärvi - Saaren kansanpuisto -reitti”.

Kesällä 2011 Luontoon.fi siirrettiin uuteen julkaisujärjestelmään. Nykyisessä versiossa pyritään tarjoamaan hyödyllistä ja ajantasaista tietoa selkeämmällä sivurakenteella. Sivustossa on panostettu ulkoasuun aikaisempaa enemmän muun muassa valokuvien ja värien avulla. Ajankohtaista-osio on kätevä tapahtumien mainostamiseen. Osioon on helppo löytää sekä sivuston entuudestaan tuntevien että niiden, jotka ovat Internetin hakukoneella etsineet tietoa retkikohteesta

Tällä hetkellä Luontoon.fi-sivusto on melko laaja. Tämä onkin ongelma sivustojen ajantasalla pitämisessä. Sivustoja päivitetään tarpeen tullen, mutta ainakin kerran vuodessa sivustot olisi tarkistettava tietojen oikeellisuus, linkkien toimivuus ja yleisilme. Yleisilmeeseen kuuluu muun muassa valokuvien vaihtaminen vuodenaikoihin sopiviksi.

Vuonna 2007 avattu Retkikartta.fi on toinen oleellinen sivusto reittikokonaisuuksia harjoitessa. Sieltä löytyvät retkeilyreittien ja polkujen lisäksi reittien varrella sijaitsevat Metsähallituksen huoltamat palvelurakenteet. Retkikartta.fi:n kanssa on ongelmia sen hitaudessa. Lisäksi tietojen oikeellisuus ei aina täsmää. Tämän vuoksi Reiskan, josta tiedot talletetaan Retkikartta.fi:n, aineistojen ajantasaisuutta olisi seurattava tarkemmin.

Reiska on paikkatietosovellus, johon on tallennettu luontopalveluiden rakennusten, rakennelmien ja reittien tiedot.

Uusi palvelu luontoon.fi:ssä on yhteiso.luontoon.fi. Siellä retkeilijät voivat käydä muun muassa kirjoittamassa kokemuksiaan kansallispuistoista sekä lisäämässä kuvia retkiltään niissä. Lisäksi yhteiso.luontoon.fi:stä löytyy blogi-osio, johon kirjoitetaan kuulumisia muun muassa Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoista.

9.2 Sosiaalinen media

Tällä hetkellä Hämeen luontokeskus sekä Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistot näkyvät sosiaalisista medioista Facebookissa. Niillä kullakin on omat sivustonsa siellä. Facebook toimii yhtenä tapahtumien tiedotuskanavana ja Hämeen luontokeskuksen henkilökunta voi ladata kuvia sekä päivittää ajankohtaisia tietoja sinne. Mahdollinen uusi potentiaalinen sosiaalinen media on myös Twitter, mutta siihen liittyminen on vielä mietinnässä.

9.3 Esitteet

Esitteet tarjoavat perustiedot kohteesta. Niillä tavoitetaan ihmisiä, joita ei sähköisesti tavoiteta. Niitä on myös helppo napata mukaan esimerkiksi matkailuneuvontapisteestä. Hämeen luontokeskus lähettää automaattisesti joillekin matkailuneuvontapisteille ja opastuspisteille esitteitä jakoon. Jotkin näistä toimipisteistä kyselevät esitteitä itse.

Hämeen luontokeskuksella on saatavilla lähes kaikkien Suomen kansallispuistojen esitteet. Hämeen luontokeskuksesta ei ole esitettä tarjolla tällä hetkellä. Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen vuoden 2009 esitteet löytyvät kahtena eri kieliversiona. Toisessa esitteessä tiedot ovat englanniksi ja saksaksi ja toisessa suomeksi ja ruotsiksi. Vuonna 2012 on ilmestynyt uusi suomen- ja englanninkielinen esite Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoista. Uusissa Liesjärven kansallispuiston esitteissä ei uusien liitetty alue, Kettumäen metsä, ole osa kansallispuistoa. Näin ollen esite on jo vanhentunut kartan osalta. Korteniemen perinnetilasta löytyy erillinen esite, jonka asiakaspisteen

työntekijät tulostavat tietokannasta ja taittelevat. Perinnetilan esitteitä saa niin luontokeskukselta kuin perinnetilan asuintalon eteisestäkin. Vuonna 2013 luontokeskukselle saadaan yhteinen esite sekä Hämeen luontokeskuksesta että Korteniemen perinnetilasta. Hämeen luontokeskus hoitaa esitteen hankinnan.

Lisäksi esitteitä löytyy esimerkiksi roskattomasta retkeilystä, jokamiehen oikeuksista sekä ylipäättään retkeilystä vaihtelevasti eri kielillä. Yllä mainittujen kielten lisäksi tarjolla on venäjäksi esite jokamiehen oikeuksista. Tällä hetkellä näyttää, että venäläisten käyntimäärät ovat lisääntymässä ja olisi syytä miettiä tarvetta venäjänkielisille kielivaihtoehdoille myös muissa esitteissä. Uusien kansallispuistojen esitteiden mukana ruotsi ja saksa ovat jäämässä kielivaihtoehdoista pois.

9.4 Kartat

Liesjärven tai Torrnsuon kansallispuistoista ei varsinaisesti ole olemassa omaa erillistä karttaa. Hämeen luontokeskuksessa on myynnissä Hämeen järviylängön ulkoilukartta 1:55 000, jossa näkyvät molemmat kansallispuistot. Kartan voi myös tilata Karttakeskukselta tai kauppa.luontoon.fi:stä, jos ei pääse luontokeskukseen paikan päälle. Hämeen luontokeskuksella on myös myynnissä 1:20 000 Maastokarttalehtiä Liesjärven ja Torrnsuon kansallispuistojen alueista. Lisäksi Hämeen luontokeskuksesta sekä kauppa.luontoon.fi:stä voi ostaa Metsähallituksen Maastokartta 1-2 1:250 000, jossa näkyvät Liesjärven ja Torrnsuon kansallispuistot.

Retkikartta.fi:ssä on tulostusmahdollisuus, joten sieltä saa tulostettua esimerkiksi päiväretkelle sopivan kartan. Näitä tulostettuja A4-karttoja saa myös Hämeen luontokeskuksesta. Torrnsuon kansallispuiston tulostettava latukartta löytyy Torrnsuon kylän Internetkotisivuilta sekä Tammelan kunnan sivuilta.

9.5 Julkaisut

Metsähallitus on määritellyt julkaisut osaksi syventävän tason opastusviestintää. Liesjärven ja Torrnsuon kansallispuistojen alueita sekä Korteniemen perinnetilaa koskevia

raportteja on julkaistu Metsähallituksen sarjoissa. Näistä julkaisuista tätä suunnitelmaa tehtäessä on käytetty hyväksi kävijätutkimuksia ja hoito- ja käyttösuunnitelmia. Tällä hetkellä suunnitteilla ei ole julkaisuja ulkopuolisilta tahoilta tai Metsähallituksen julkaisusarjoista koskien alueita. Liesjärven kansallispuisto oli viimeisimpänä mukana metsien ennallistamista koskevassa Metsähallituksen julkaisussa vuonna 2008 ja Helsingin yliopiston tutkimuksessa vuonna 2011.

Hämeen luontokeskuksessa on myynnissä Metsähallituksen julkaisuja Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoista sekä erikseen Korteniemen perinnetilasta. Lisäksi myynnissä on vaihtelevasti muiden tuottamia kirjoja aikuisille ja lapsille. Myynnissä olevista kirjoista Hämeen luontokeskuksen viereisiä kansallispuistoja käsittelee Matti Torkkomaan kirja ”Lounais-Hämeen kansallisaarteet - Torronsuo ja Liesjärvi”. Torro-Seura ry on julkaissut kirjan ”Torro - kylä muutakin kuin suota”, jossa käsitellään myös Torronsuon kansallispuistoa.

9.6 Yhteistyökumppanit ja mediat opastusviestinnässä

Eri toimintojen ulkoistaminen ja siten yhteistyö muiden lähialueiden toimijoiden kanssa on tärkeää. Kumpikaan ei sulje toistaan pois ja näin edistetään toimintalinjausta, jonka mukaan luontokeskukset verkottuvat tiiviimmin paikalliseen toimintaympäristöön.

Yhteistyötä tehdään Tammelan, Jokioisten, Humppilan, Ypäjän ja Lopen kuntien sekä Forssan kaupungin kanssa. Kyseiset kunnat ovat olleet mukana perustamassa Hämeen luontokeskusta ja osallistuvat edelleen myös luontokeskuksen kiinteisiin kustannuksiin. Yhteistyötä on tehty myös Eerikkilän urheiluopiston erä- ja luonto-oppaaksi opiskelevien kanssa sekä Team Kestävä:n eli Hämeen ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen koulutusohjelmanopiskelijoiden kanssa. Esimerkiksi Hämeen luontokeskuksen tapahtumissa on käytetty heidän taitojaan. (Jylhänkangas 2012a; Mäkinen 2012a.) Forssassa sijaitsevan viihdeumala Vesihelmen kanssa Hämeen luontokeskus järjestää yhteisiä ryhmäpaketteja, jotka sisältävät vierailun viihdeumalassa sekä Härkätien Ronja- tai Ilvestellen-opastuksen. Vesihelmi hoitaa ryhmäpaketin markkinoimisen.

Metsähallitus on solminut yhteistyösopimuksen Härkätien Elämysporras Oy:n, Luontomatkat Asko Mustonen Oy:n, Matkailupalvelu Iso-Herttuan, luontopalveluja tarjoavan Gegwen Getaways:n, Hykkilän huvilat majoituspalvelun sekä eräopas Janne Eklundin Wild Finland -yrityksen kanssa Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen osalta. Näiltä yrityksiltä kävijät voivat ostaa opastuksia tai palveluita käyttöönsä vieraillessaan kansallispuistoissa. Yritykset saavat toimia kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaisesti Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen alueella.

Hämeen luontokeskuksesta johtaa noin kilometrin pituinen polku Eerikkilän urheilupuistolle. Urheilupuisto majoittaa kansallispuistossa käyviä ihmisiä ja urheilupuiston leiriläiset käyttävät luontokeskuksen opastus-palveluita. Eerikkilän urheilupuisto olisi hyvä kumppani jo sijaintinsa puolesta Hämeen luontokeskuksen harkitessa syvempää yhteistyötä jonkin yrityksen kanssa. Vuonna 2012 onkin aloitettu yhteistyön tiivistäminen Hämeen luontokeskuksen ja Eerikkilän urheilupuiston välillä (Jylhäkangas 2012c).

Tällä hetkellä Hämeen luontokeskus on mukana Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy:n vastaamassa FORTE-hankkeessa. Osa hanketta on neuvonantajaryhmä, jossa Hämeen luontokeskuksella on edustaja mukana. Neuvonantajaryhmän on tarkoitus kehittää hyvinvointitoimialan yhteistyötä Forssan seudulla. FORTE-hanke tulee jatkumaan Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamana vuoden 2013 loppuun. (Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy 2012.)

Torronsuon ja Liesjärven kansallispuistojen reittien, palvelurakenteiden ja opasteiden kehittämisestä ja ylläpidosta vastaa Metsähallituksen Etelä-Suomen luontopalvelut. Luontopalvelut vastaa myös kansallispuistoa hyödyntävän matkailun yritystoiminnan koordinoinnista ja tarvittavien sopimusten teosta. Metsähallitus järjestää säännöllisesti tai tarvittaessa sidosryhmäkokouksia yhteistyöyrittäjille. (Metsähallitus 2009b, 54.) Viimeisin sidosryhmäkokous yrittäjien kanssa Hämeen luontokeskuksella on järjestetty vuonna 2007. Uuden kokouksen aika olisi mahdollisesti vuonna 2013 uuden kahvilayrittäjän aloittaessa. (Mäkinen 2012a.) Näin muut yhteistyöyrittäjät pääsevät tutustumaan uuteen yrittäjään.

10 POHDINTA

Oleellista tämän työn onnistumiselle oli työkokemukseni Hämeen luontokeskuksessa kesän 2011 kausioppaana. Silloin pääsin olemaan neljä kuukautta osa luontokeskuksen arkea: kokemaan sesongit, tapahtumat sekä näyttelyiden vaihtumiset. Ilman oppimaani tietoa en olisi tätä opastusviestintäsuunnitelmaa kyennyt tekemään. Oleellisimpana kaikista sain tärkeää kokemusta toimimalla oppaana lapsi- ja aikuisryhmille. Sen ansiosta ympäristökasvatuskirjallisuuden tutkiminen oli erityisen mielenkiintoista ja Hämeen luontokeskuksen opastusviestinnällistä nykytilaa ja tulevaisuutta oli helpompi pohtia.

Apuna opastusviestintäsuunnitelman luomisessa käytin teoriaa Metsähallituksen opastusviestinnästä ja kahta aikaisemmin ilmestynyttä Metsähallituksen opastusviestintäsuunnitelmaa. Varsinkin aikaisemmin tehdyt suunnitelmat olivat tärkeä pohja sille, että opinnäytetyö täyttäisi tarkoituksensa ja olisi kokonaisuutena johdonmukainen. Suunnitelmat auttoivat ymmärtämään millainen opastusviestintäsuunnitelma on kokonaisuutena ja mihin sillä pyritään.

Opastusviestintäsuunnitelman teko oli vaativampi prosessi mitä alussa osasin kuvitella. Koska suunnitelma luotiin tyhjistä, vaati jo pelkästään tiedon kokoaminen eri lähteistä paljon aikaa. Tärkeimmän tiedon sain Hämeen luontokeskuksen ja Korteniemen perinnetilan henkilökunnalta. Ilman tiivistä yhteistyötä heidän kanssaan, suunnitelmaa olisi ollut mahdotonta kehittää.

Viimeisen valmistelukuukauden aikataulun tiukkuuden vuoksi, tästä opastusviestintäsuunnitelmasta jäi puuttumaan muutamia opastusviestinnällisiä tietoja. Joidenkin pääkohtien luominen olisi vaatinut pidempiaikaista suunnittelua ja kehittelyä Hämeen luontokeskuksen sidosryhmien sekä Metsähallituksen luontopalveluiden henkilökunnan kanssa. Tähän ei ollut aikaa, joten nämä puuttuvat tiedot tullaan kokoamaan opastusviestintäsuunnitelmaan vuoden 2013 kevään aikana. Tämä suunnitelma antoi kuitenkin tärkeän sysäyksen kyseisten tietojen määrittelemiseen sekä opastusviestinnän suunnitelmallisuuteen tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Cantell, H. (toim.) 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy.

Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy. 2012. Päivitetty 2012. Luettu 27.11.2012.
<http://www.fskk.fi/hyvinvointi>

Huhta, A. 2009. 2. painos. Hämeen luontokeskuksen asiakastutkimus 2006–2007. Metsä-hallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B 100.

Huhta, A. Puistomestari. 2012a. Haastattelu 23.11.2012. Haastattelija Sorvari, K. Tammela.

Huhta, A. Puistomestari. 2012b. Oppari. Sähköpostiviesti. anne.huhta@metsa.fi. Luettu 9.12.2012.

Huhta, A. Puistomestari. 2012c. Haastattelu 20.12.2012. Haastattelija Sorvari, K. Helsinki.

Hungerford, H. R. & Volk, T. L. 1990. Changing learner behavior, through environmental education. *The Journal of Environmental Education* 21 (3), 8–21.

Hämeen luontokeskus. 2012. Metsähallitus. Päivitetty 17.10.2012. Luettu 28.10.2012.
<http://www.luontoon.fi/palvelupisteet/luontokeskukset/hame/Sivut/Default.aspx>.

Jylhänkangas, T. 2005. Markkinointisuunnitelma. Hämeen luontokeskus. Joulukuu 2005.

Jylhänkangas, T. Palvelupisteen hoitaja. 2012a. Haastattelu 23.11.2012. Haastattelija Sorvari, K. Tammela.

Jylhänkangas, T. Palvelupisteen hoitaja. 2012b. Haastattelu 18.12.2012. Haastattelija Sorvari, K. Helsinki.

Jylhänkangas, T. Palvelupisteen hoitaja. 2012c. Haastattelu 27.12.2012. Haastattelija Sorvari, K. Somero.

Jylhänkangas, T. Palvelupisteen hoitaja. 2012d. Haastattelu. 28.12.2012. Haastattelija Sorvari, K. Somero.

Jääskeläinen, L. & Nykänen, R. (toim.) 1994. Koulu ympäristön vaalijana. Helsinki: Painatuskeskus.

Korteniemen perinnetila. 2012. Metsähallitus. Päivitetty 26.9.2012. Luettu 5.11.2012.
<http://www.luontoon.fi/Retkikohteet/historiakohteet/perinnetilat/jamaisemat/korteniemenperinnetila/Sivut/Default.aspx>

Koskinen, S. 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulmia osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 98. Helsinki: Hakapaino Oy.

Käpylä, M., Wahlström, R. (toim.) 1994. Ympäristökasvatuksen menetelmäopas. 2. painos. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Kävijämäärät kansallispuistoissa. 2012. Metsähallitus. Päivitetty 7.2.2012. Luettu 3.11.2012.

<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Eraasiatjaretkeily/Asiakastieto/Kayntimaarat/Sivut/Kayntimaariasuojelujaretkeilyalueillasekaasiakaspalvelupisteissa.aspx>.

Laki sivistyksellisistä oikeuksista 11.6.1999/731

Laki vastuusta ympäristöstä 11.6.1999/731

Leikola, K. 2011. Pylkkäsen polulla. aikuisten opastusohjelma Hämeen luontokeskukselle. Metsätalouden koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Liesjärven kansallispuisto. 2012a. Metsähallitus. Päivitetty 6.9.2012. Luettu 5.11.2012. <http://www.retkikartta.fi/retkikartta.php?lang=fi>

Liesjärven kansallispuisto. 2012b. Metsähallitus. Päivitetty 2012. Luettu 5.11.2012 <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/liesjarvifin.pdf>

Metsähallitus. 2007. Opastusviestinnän sisältöä ja taustaa.

Metsähallitus. 2008. Ohje opastusviestinnän suunnitteluun.

Metsähallitus. 2009a. Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja C 52. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Metsähallitus. 2009b. Torronsuon kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja C 53. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Metsähallitus. 2011a. Kausioppaan perehdyttämiskansio.

Metsähallitus. 2011b. Taskuopas vaikuttavaan viestintään.

Mäenpää, O. 2010. Torronsuon kansallispuiston kävijätutkimus. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B 154.

Mäkinen, A. Asiakasneuvoja. 2012a. Haastattelu 23.11.2012. Haastattelija Sorvari, K. Tammela.

Mäkinen, A. Asiakasneuvoja. 2012b. Haastattelu 14.12.2012. Haastattelija Sorvari, K. Helsinki.

Mäkinen, A. Asiakasneuvoja. 2012c. Haastattelu 17.12.2012. Haastattelija Sorvari, K. Helsinki.

Mäkinen, A. Asiakasneuvoja. 2012d. Mun huomautukset. Sähköpostiviesti. ai- ja.makinen@metsa.fi. Luettu 21.12.2012.

Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) 1995. Opettaja ympäristökasvattajana. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.). 2000. Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sugarman, L. 1985. Kolb's Model of Experiential Learning: Touchstone for Trainers, Students, Counselors, and Clients. *Journal of Counseling & Development* 64 (4), 264.

Sustainable Tourism. 2010. Unesco. Päivitetty 2010. Luettu 1.12.2012.
http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_c/mod16.html

Teikari, P. 2011. Viitoitussuunnitelma Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoihin. Metsätalouden koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Tikkanen, R. 2010. Liesjärven kansallispuiston kävijätutkimus. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B 155.

Torrnsuon kansallispuisto. 2012. Metsähallitus. Päivitetty 2012. Luettu 28.10.2012.
<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/torrnsuofin.pdf>

Van Matre, S. 1998. Maakasvatus... Uusi alku. Jyväskylä: Rakennusalan Kustantajat RAK.